

Møte tirsdag den 13. april kl. 14.05

President: Gunnar Skaug

Dagsorden (nr. 23):

1. Innstilling frå justiskomiteen om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett (menneskerettsloven) (Innst. O. nr. 51 (1998-99), jf. Ot.prp. nr. 3 (1998-99))
2. Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.v. (inndragning av utbytte) (Innst. O. nr. 50 (1998-99), jf. Ot.prp. nr. 8 (1998-99))
3. Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i lov av 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar overfor reisende (jernbaneansvarslova) (Innst. O. nr. 52 (1998-99), jf. Ot.prp. nr. 28 (1998-99))
4. Referat

Statsråd Odd Einar Dørum overbrakte 7 kgl. proposisjoner (se under Referat).

Sak nr. 1

Innstilling frå justiskomiteen om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett (menneskerettsloven) (Innst. O. nr. 51 (1998-99), jf. Ot.prp. nr. 3 (1998-99))

Presidenten: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten foreslå at debatten blir begrenset til 1 time og 15 minutter, og at taletiden blir fordelt slik på gruppene: Arbeiderpartiet 25 minutter, Fremskrittspartiet 10 minutter, Kristelig Folkeparti 10 minutter, Høyre 10 minutter, Senterpartiet 5 minutter, Sosialistisk Venstreparti 5 minutter og Tverrpolitisk Folkevalgte 5 minutter.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til replikkordskifte på inntil tre replikker med svar etter innlegg av hovedtalen fra hver partigruppe og etter innlegg fra medlemmer av Regjeringen.

Videre blir det foreslått at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Astrid Marie Nistad (A) (ordfører for saka): I 1989 oppnemnde regjeringa Harlem Brundtland eit utval for å få vurdert inkorporering av menneskerettskonvensjonane i norsk lov. Utvalet la fram si innstilling i NOU 1993:18. Utvalet tilrådde endring i Grunnlova som gjev styresmaktene pålegg om å respektere og sikre menneskerettane. Forslaget vart handsama i Innst. S. nr. 172 for 1993-94 og regelen teken inn i Grunnlova §110 c. Regjeringa Bondevik har no lagt fram forslag, i tråd med utvalets tilråding, om å lovfeste og styrke enkeltmenneska sin rett gjennom norsk lov. Det er difor ein historisk dag når Stortinget i dag styrker enkeltmenneska sine rettar i norsk lov.

Den nye lova fastset at Den europeiske menneskerettskonvensjon og dei to FN-konvensjonane, om høvesvis økonomiske, sosiale og kulturelle rettar og sivile og politiske rettar, skal gjelde som lov i den grad dei er bindande for Noreg. Dette står ein samla justiskomite bak; alle er samde om å inkorporere desse konvensjonane i norsk lov. Det inneber ein ny rettsleg situasjon ut frå det overordna målet å styrke enkeltmenneska si rettsstilling. Dette er også formålet: å innføre den same praksisen som ved Strasbourg-domstolen og andre internasjonale handhevingsorgan. Justiskomiteen understrekar i denne samanhengen domstolane sin fridom til sjølve å gjere uavhengig tolking av den internasjonale praksisen, og at denne fridomen naturlegvis vil få konsekvensar når det gjeld den vekta ein for framtida må legge på norske rettsavgjerder frå perioden før denne inkorporeringa. Denne fridomen for norske domstolar til sjølve å tolke og legge vekt på internasjonal praksis må i prinsippet også omfattast avgjerder som er treffe i andre land enn Noreg.

Dette blir i realiteten den same praksisen som domstolane har i dag i forhold til å tolke og gjere bruk av norske lover. Tillegget vert å tolke den internasjonale statusen på området menneskerett. Komiteen forventar at vi med denne inkorporasjonen reduserer risikoen for at norske dommar vil verte underkjende av Strasbourg-domstolen eller andre internasjonale handhevingsorgan fordi dei må sjåast på som å stride mot menneskeretta.

Komiteen understrekar at desse tre konvensjonane vi inkorporerer i norsk lov i dag, er ei demokratisk, moralsk og etisk rettesnor for eit meir rettferdig samfunn, for utviklinga i verda og for eit globalt ansvar for utsette menneske. Målsettinga med lova er å styrke enkeltmennesket si stilling i norsk rett, men eg vil understreke at eg forventar at dette også vil synast att i våre handlingar mot enkeltmenneske i vårt eige land.

Å verdsette det enkelte mennesket og sette dette i sentrum for all vår handling vil gi grobott for forståing og respekt for andre folks kulturuttrykk, få kunnskap om folks veremåte, tradisjonar, måte å tenke på og verdi grunnlag, og det vil styrke kommunikasjonen mellom folk og land. Alt snakket i dag om globalisering handlar nettopp om dette. Verdiar, etikk og respekt for enkeltmenneska er ein del av dette. Det er difor innafor den enkelte staten at individ eller minoritetane får sine rettar anten respekterte eller krenkte. Dagens handling understrekar at norske styresmakter tek rettane til enkeltmenneska på alvor. Det vil, som sagt, styrke rettstryggleiken til våre borgarar, men ikkje minst gi oss truverde i vårt internasjonale arbeid. Sjølv om vi som land har ratifisert desse konvensjonane for ei god tid attende, kan vi no med rette heve fana for demokrati og menneskerettar internasjonalt. Det er difor ein gledens dag for norske myndigheiter, men mest for alle dei som i alle desse åra har kjempa for at Noreg skulle gå til dette skrittet. Mellom desse er det både enkeltmenneske og organisasjonar som har arbeidd for dette målet utan å gje opp. Det er godt for eit demokrati at det alltid er nokon som er utolmodige etter å gå vidare i arbeidet for den enkelte sin rett.

Ein samla komite har slutta seg til at det berre er desse tre nemnde konvensjonane som vert inkorporerte i norsk lov ved denne handsaminga, men komiteen deler seg i eit fleirtal og eit mindretal når det gjeld framdrifta av nye konvensjonar. Fleirtalet, frå Arbeidarpartiet og Høgre, meiner at det er nokre konvensjonar som skil seg spesielt ut, t.d. FN's barnekonvensjon og FN's kvinnediskrimineringskonvensjon. FN's barnekonvensjon, som vart underskriven for ca. ti år sidan, er ein av dei viktigaste reiskapane for å hevde barn og ungdoms rettar i heile verda og for det internasjonale samarbeidet på dette området inn i år 2000. Å forsterke barns rettar og levevilkår er blant dei største oppgåvene vi som land i lag med andre land står overfor. Det er viktig å slå fast at det er barnas rettar, ikkje foreldras eller andres, som er avgjerande i forhold til denne retten. Ved inngangen til eit nytt årtusen krevst det initiativ for at barn og unge ikkje skal utnyttast på ulike måtar, bli utsette for seksuelle overgrep eller ta del i krig f.eks. for den del, som vi ser i mange av dei krigane som utspelar seg rundt om i verda.

Når det gjeld krenkingar av menneskerettane i dag, er det i store delar av verda i særleg grad barn og kvinner som vert ramma. For oss i Arbeidarpartiet er det viktig at Noreg spesielt legg vekt på å motarbeide barne- og kvinnediskriminering på alle område, nasjonalt som internasjonalt. Difor er eg glad for at partiet Høgre også klårt tek stilling til at både barnekonvensjonen og kvinnekonsensjonen høyrer med i grunnstamma når det gjeld menneskerettskonvensjonane.

FN vedtok også nett før påske å utvide kvinnekonsensjonen, slik at kvinnene får individuell rett til å fremme sine saker, noko som også norske myndigheiter bør ta med i det vidare arbeidet med snarast å få desse to konvensjonane inkorporerte i menneskerettslova, i tråd med fleirtalet sitt krav.

At regjeringsspartia ikkje kan vere med på dette kravet no, tykkest noko underleg, då Voksenåserklæringa, som er regjeringssdokumentet for regjeringa Bondevik, har med eit punkt om at Regjeringa snarast vil inkorporere FN's barnekonvensjon i norsk lov.

Som saksordførar er det i tillegg to konvensjonar eg tillèt meg å nemne, som norske myndigheiter bør vurdere å gje same status. Det er tortur- og rasediskrimineringskonvensjonane. Med bakgrunn i vår kultur og tradisjon skulle det vere unødvendig å gje desse føremon i norsk lov, men symboleffekten er også viktig når det gjeld desse to konvensjonane. Sjølv om vi har oppretta Senter mot etnisk diskriminering, er det viktig å hevde desse viktige prinsippa i vår lovgjeving. Det syner hendingar rundt oss i desse dagar.

Men komiteen understrekar, når vi no innarbeider menneskerettskonvensjonane i norsk lovgjeving, at det ikkje er nokon automatikk i at det vil føre til auka kunnskap om enkeltindividets rett. Difor har komiteen understreka at det trengst ei spesiell satsing for å kunne bygge opp den nasjonale kompetansen.

Ein samla komite peikar på at informasjon, undervising og utdanning er mellom dei viktigaste verkemidla som ein kan ta i bruk for å verne og fremme menneske-

rettane til enkeltmenneska i landet vårt. Komiteen har understreka at all opplæring, frå barnehage til grunnskole og høgare utdanning, bør ha innføring i generelle kunnskapar om menneskerettane. I tillegg er det viktig å sikre grunnleggande kunnskap hos folk som arbeider med menneske innafor utdanningssektoren, sosial- og helsesektoren, i Politiet, i fengselsvesenet, blant dommarstanden og juristane. Det kan virke omfattande og unødvendig sett i forhold til at mange meiner at vi som nasjon er demokratisk bygd opp med eit godt rettssystem. Like fullt vil eg påstå at det er nødvendig å sette søkelyset på utdanninga vår innafor dei områda som eg nemnde, noko som igjen vil føre til større tryggleik for enkeltmenneska i landet vårt og gje enkeltmenneske som arbeider med eller for enkeltmennesket, ein tryggleik og kompetanse vi som myndigheit meiner skal vere til stades i samfunnet vårt. Også for myndigheitene er det naudsynt å ha ein ekstern kompetanse på dette feltet, i høve til både lovgjeving og andre prinsipielle spørsmål knytte til den enkelte borgars rett.

Ein samla komite krev difor at det vert sett av midlar til Institutt for menneskerettigheter ved Universitet i Oslo. Komiteen ser for seg at dette instituttet både kan gje informasjon, sette i gang undervising for studentar og også starte opp etterutdanning for dagens advokatar. Dette er viktig for å fremme vår internasjonale posisjon på dette området, men òg for å sikre at vi nasjonalt lever opp til krava i desse konvensjonane.

For å sikre at dette viktige arbeidet kjem i gang ber ein samla komite Regjeringa arbeide ut ein overordna handlingsplan for informasjon, undervising og utdanning for å verne om og fremme menneskerettane i Noreg.

Eg går ut frå som sjølv sagt at regjeringa Bondevik snarast følgjer denne oppmodinga og legg ein slik plan fram for Stortinget på eit høveleg vis. Med ei regjering som elles legg vekt på verdispørsmål, går eg ut frå at det er ei glede å verte pålagt dette, samstundes med at ein kan la eigne departement og statsrådar ta seg av verdispørsmåla.

Det er i realiteten stor politisk semje om å innføre denne lovendringa, som er av stor prinsipiell verdi. FN-konvensjonane om menneska sine rettar, som vart vedtekte for over 50 år sidan, representerer tidlause vurderingar. Dei er, som sagt tidlegare, ei demokratisk, moralsk og etisk rettesnor for alle rettferdige samfunn, for utviklinga i verda og for eit globalt ansvar for å verne utsette menneske.

Når vi no går inn i år 2000, er det viktigare enn nokosinne å forsterke desse verdiane, og det ansvaret ligg opp til det enkelte land. Difor er det ein historisk dag at vi inkorporerer desse tre konvensjonane i norsk lov. Det skyldar vi den oppveksande slekta, det er dei som skal føre vidare våre demokratiske verdiar og ikkje minst bruke dei til gagn for sine medmenneske og utviklinga i samfunnet. Eg er difor glad for at vi har sytt for at dei kan føre denne arven vidare gjennom dagens vedtak. Ei styrking av menneskerettane er ikkje minst viktig i dagens situasjon i Europa, kor vi ser store overgrep mot enkeltmenneske – overgrep som igjen fører til store lidin-

gar og går ut over uskuldige og ikkje minst born og kvinner.

Finn Kristian Marthinsen (KrF): I dag blir tre menneskerettighetskonvensjoner innarbeidet i en egen menneskerettslov. Det er etter Kristelig Folkepartis mening svært gledelig.

Hva er det som gjør denne menneskerettsloven så viktig? Vi har jo også vært forpliktet i forhold til menneskerettskonvensjonene tidligere. Jo, denne menneskerettsloven er viktig fordi den gjør Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og de to FN-konvensjonene om henholdsvis økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og sivile og politiske rettigheter til norsk lov, noe som igjen betyr en styrking av menneskerettighetene. Å vektlegge og understreke menneskerettighetenes betydning på denne måten er et vesentlig signal – både til oss selv her i Norge og til omverdenen. Vi ser jo stadig at menneskerettighetene brytes. Signaleffekten som vårt vedtak i dag gir, er viktig.

Det er en lang prosess som nå avsluttes med denne proposisjonen. Allerede i NOU 1993:18 kom det såkalte Møse-utvalget med forslag til hvilke menneskerettighetskonvensjoner som burde gjøres om til norsk lov, og hvordan dette burde skje. Kristelig Folkeparti vil gjerne gi honnør til Regjeringen fordi den fikk lagt fram proposisjonen såpass raskt etter at den tiltrådte. Forslaget har skapt stor begeistring i menneskerettighetsmiljø og rettet opp en situasjon som mange har følt tyngende og beklagelig. Vi vet det ble lagt merke til at Norge var et av de få landene i Europa som ikke hadde inkorporert en eller flere menneskerettighetskonvensjoner i lovgivningen sin. Denne situasjonen er nå rettet opp. At Regjeringen foreslo nettopp disse tre konvensjonene, og den store støtten forslaget har fått i Stortinget, gjør dette til en merkedag for alle menneskerettighetstilhengere.

Kristelig Folkeparti er glad for den store støtten Stortinget har gitt Regjeringen i denne saken. Det er jo stort sett en enstemmig komite hele veien. Vi er også glad for at Stortinget støtter Regjeringen i forslaget om hvordan menneskerettighetskonvensjonene bør innarbeides i lovgivningen – nemlig ved inkorporasjon. Dette er den måten de aller fleste andre stater har innarbeidet Den europeiske menneskerettighetskonvensjon på. Kristelig Folkeparti vil imidlertid ikke se bort fra at det i framtiden – for andre konvensjoner – også kan være aktuelt å benytte transformasjon, dvs. en gjengiving i nasjonal språkdrakt, i stedet for inkorporasjon. Hvilken måte som skal benyttes, er noe som må vurderes konkret i den enkelte sak.

Det har vært diskutert hvilke konvensjoner som burde inkorporeres. Dette er ikke noe enkelt spørsmål, men Kristelig Folkeparti støtter Regjeringen i den vurdering som er gjort, nemlig at hovedkonvensjonene inkorporeres i første omgang. Vi vil understreke at det ikke betyr at særkonvensjonene ikke er viktige – for det er de! Men mange vanskelige avgrensningsspørsmål ville oppstå dersom man begynte å vurdere om noen og i så fall hvilke særkonvensjoner som skulle tas med i inkorporeringen. En slik diskusjon ville utvilsomt ha forsinket hele

arbeidet. Nå har det først og fremst vært viktig å få inkorporert hovedkonvensjonene, og så får vi fortsette arbeidet med særkonvensjonene framover.

Kristelig Folkeparti vil også – uten å nevne konkrete konvensjoner – peke på at det finnes mange viktige særkonvensjoner. Vi har tillit til at Regjeringen vil fortsette arbeidet med å vurdere om og i så fall hvilke særkonvensjoner som bør innarbeides i norsk lovgivning.

Vi vil også understreke at Regjeringen har gitt uttrykk for at barnekonvensjonen kommer i en særstilling, og at arbeidet med å innarbeide den i norsk rett vil bli prioritert.

Kristelig Folkeparti mener det er viktig å understreke at det i utgangspunktet ikke skal være motstrid mellom norsk rett og menneskerettighetsloven. Men dersom det skulle skje, bestemmer menneskerettighetsloven § 3 at bestemmelsene i de nevnte konvensjoner og protokoller skal gå foran annen lovgivning. Vi mener dette er en grei regel som rydder vekk den tvil som måtte oppstå.

Kristelig Folkeparti har, sammen med resten av komiteen, understreket betydningen av informasjon, undervisning og utdanning som noen av de viktigste virkemidler man kan ta i bruk for å verne og fremme menneskerettighetene. Myndighetene bør derfor gå ut med aktiv informasjon om emnet for å gjøre det tilgjengelig for folk flest. Internett er et viktig redskap. Det er også viktig at konvensjonene er tilgjengelige både på norsk og engelsk.

Kristelig Folkeparti vil også påpeke betydningen av at det gis grunnleggende kjennskap til menneskerettigheter i skole og utdanning, og for en del utdanninger bør menneskerettigheter gjøres til et eget fag. Komiteen har også understreket betydningen av det arbeid Institutt for menneskerettigheter gjør.

Kristelig Folkeparti håper at det vedtak Stortinget i dag gjør, skal gjøre oss alle mer oppmerksom på den enkeltes rettigheter og stilling i samfunnet og gjøre vår verden til et litt bedre sted å leve i.

Kristin Krohn Devold (H) (komiteens leder): Norge er særlig flink til å ta opp menneskerettighetsbrudd i andre land, vi liker ofte å moralisere og fremstille oss selv som bedre enn de fleste. Da er det viktig å ha orden i eget hus, og det er påfallende at Norge er et av de siste landene i Europa som nå integrerer menneskerettighetene i sin lov. Jeg håper vi ikke gir oss der, men at vi faktisk bruker denne anledningen til å sette i fokus hvordan vi i Norge sikrer tryggheten og selvbestemmelsesretten for våre innbyggere på viktige områder.

Komiteen er enstemmig i ønsket om å integrere de delene av menneskerettighetene som Regjeringen har anbefalt, så jeg skal ikke dvele noe mer ved det. Men det er særlig to områder jeg vil fremheve der vi etter min mening hittil ikke har sikret menneskerettighetene til våre innbyggere godt nok.

Barn har et særlig krav på vern mot beslutninger og overgrep som strider imot barns følelser, ønsker og medbestemmelsesrett. I barnefordelingssaker blir barns egne ønsker tillagt altfor liten vekt, og Barneombudet forteller om gråtende barn rundt om på landets flyplasser som

ikke ønsker å bli tvangssendt som en pakke til ulike weekendopphold.

I Bergen har media gjort kjent en sak der en åtte år gammel gutt, som har bodd hos mormor hele sitt liv, er tvangsflyttet til sin tidligere narkomane mor. Dette skjedde i strid med guttens følelser, ønsker og behov for trygghet. Gutten var ikke gammel nok til å være et eget rettssubjekt, dvs. gjennom domstolene å få gitt uttrykk for sitt syn som en egen part i sitt eget liv. Fylkesnemnda tok heller ikke hensyn til Odelstingets klare innstilling fra 1992-93 om barns rett til egen talsmann i slike saker, og gutten ble overkjørt.

Fra Haugesund er det gjort kjent en annen «mormor-sak», der tre barn som ville bo hos sin mormor i forståelse med deres narkomane mor, ble splittet opp og sendt til tre ulike fosterhjem mot sin vilje, mot sine ønsker og mot sin rett til å bli hørt.

Den eldste gutten var gammel nok til å kjøre rettssak som eget rettssubjekt, og han vant over barnevernet. Han fikk bli hos mormor. De to yngre brødrene fortsetter å bo i hvert sitt hjem, de ble avvist av rettsapparatet på grunn av alder, til tross for at deres egne ønsker og følelser er krystallklare.

I begge disse tilfellene var det ingenting å si på mormors skikkethet.

I slike tilfeller begår staten etter min mening et overgrep mot barna, i strid med min forståelse av FNs barnekonvensjon. De er fratatt sin rett til å bli tatt på alvor, vi har gitt blaffen i deres følelser, kjærlighet og tilhørighet. Derfor vil jeg ha barnekonvensjonen integrert som en del av menneskerettighetsloven, slik at barna kan bli et eget rettssubjekt. Vi må kreve at fylkesnemndene lar retten til egen talsmann bli en realitet – ikke en papirbestemmelse. Dommerne må kunne vektlegge sin sunne fornuft i slike saker, fordi barnets rettigheter da vil være nedfelt sterkere enn det de er i dag. Det betyr ikke at barna alltid skal bestemme selv, men de må bli bedre hørt og tatt hensyn til.

Barneombudet kjenner disse sakene, Redd Barna kjenner disse sakene, og begge disse to organisasjonene har i høringer med komiteen understreket så tydelig de kan at barnekonvensjonen må med i lovintegreringen. Heldigvis har Arbeiderpartiet og Høyre tatt ansvar for at dette i dag har flertall i Stortinget.

Barnekonvensjonen er ikke noen særkonvensjon. Det er ikke noe sært i å være barn. Barndom rammer oss alle. Hvert eneste menneske på jorda er barn. I noen land er man barn halvparten av livet sitt – i Norge er man det kanskje en fjerdedel av livet. Men det er ingenting sært ved det, og det er etter min mening ingen særkonvensjon.

Det andre temaet jeg vil ta opp spesielt, er problemet med tvangsgifte blant unge innvandrere. Det har vært avdekket et betydelig omfang av ekteskap inngått under vold, tvang og ulike former for press i Norge, og Regjeringen har prisverdig laget en egen handlingsplan mot tvangsekteskap.

Retten til selv å velge ektefelle er fundamental, og vi kan bare forestille oss hvordan en ungdom oppvokst i Norge, med norsk kultur og selvbestemmelsesverdier,

føler for utsiktene til å skulle dele resten av livet med en person de absolutt ikke ønsker å gifte seg med. Et ungt menneske reduseres i slike tilfeller fra et selvstendig individ til en slags handelsvare.

Dette handler ikke om kultur – det handler om menneskerettigheter. Det begås et utall av menneskerettighetsbrudd verden over, og alltid forsvares dette med kulturelle tradisjoner. Det er derfor vi har menneskerettigheter, for å ha et ens verdssystem for hva vi alle har rett til, og hva vi har rett til å slippe, uavhengig av kulturelle forskjeller.

Det er en glidende overgang mellom tvangsekteskap og arrangerte ekteskap, for heller ikke i forbindelse med arrangerte ekteskap er det adgang til å benytte seg av press eller ulike former for tvang. Det er vanskelig å trekke absolutte grenser, grensen må trekkes i det enkelte tilfelle.

Derfor er det viktig for å forebygge tvangsekteskap å få gjort unge mennesker oppmerksom på menneskerettighetene, og det er viktig at rettsapparatet settes i stand til å oppheve slike ugyldige ekteskap. Tvangsekteskap kan gjøres ugyldig i Norge hvis ekteskapet er inngått i Norge. Strafferammen for å utøve tvang er inntil tre år. Men når ekteskapet er inngått før vedkommende kom til Norge og i land som godkjenner tvangsekteskap, er det hele mer komplisert. Da må det en sterk sosial og etisk begrunnelse til for å kunne foreta en oppheving ved domstolene.

Fordi menneskerettighetene er krystallklare på dette punktet, er det viktig å få disse integrert i norsk lov.

FNs kvinnediskrimineringskonvensjon sier i artikkel 16 at statene har plikt til å sikre at kvinner og menn har «the same right freely to choose a spouse and to enter into marriage only with their free and full consent.»

Derfor er jeg svært glad for at Høyre og Arbeiderpartiet i dag sikrer flertall for at også likestillingskonvensjonen skal integreres i menneskerettighetsloven.

Dette «at intet ekteskap må inngås uten de fremtidige ektefellers frie og uforbeholdne samtykke» er også omtalt i den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, som vi vedtar å integrere i dag, artikkel 23.3. Fordi menneskerettighetene heretter skal gå foran annen norsk lov, styrker det også domstolenes mulighet til å reagere på vegne av unge mennesker som er presset inn i ekteskap.

Mange ganger tar det lang tid å avhjelpe urett for oss politikere. Vi reagerer ofte med opprørthet og med følelser i situasjoner vi opplever som helt urimelige. Da er det godt å kunne sikre flertall for et steg i riktig retning gjennom lovgivningen, slik vi har myndighet til, selv om vi erkjenner at det står mye praktisk oppfølging igjen før vi er i mål.

Tor Nymo (Sp): Vi vil i dag gjøre et svært viktig vedtak i denne sal når vi nå styrker enkeltindividers rettigheter gjennom å inkorporere de viktigste og de mest universelle menneskerettighetskonvensjonene i norsk rett, eller retttere sagt Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen fra 1950 og de to FN-konvensjonene fra 1966.

Dette vil gi et viktig signal til enkeltpersoner og institusjoner innenfor landets grenser, men enda viktigere er de signalene vi sender ut av landet. Den nye loven vil i større grad garantere enkeltindividers rettigheter mot statlige overgrep, samtidig som Norge med større legitimitet kan påpeke brudd på menneskerettighetene i andre land.

Det er svært mange gode begrunnelser for at vi skal vedta det lovforslaget som her foreligger. For det første er det slik at det Norge nå gjør i forbindelse med styrking av menneskerettighetene, prinsipielt sett burde være noe enhver stat gjorde. Menneskerettighetene og respekten for dem får en langt sterkere stilling når dette er nedfelt i den nasjonale lovgivningen, til tross for at både Norge og en mengde andre land har undertegnet de tre konvensjonene vi her snakker om. Dessuten har vi allerede i Grunnloven § 110 c nedfelt at det påligger statens myndigheter å sikre menneskerettighetene. Det virker urimelig at Norge skal være ett av de få landene i Europa som ikke har menneskerettighetskonvensjonene inkorporert i nasjonal rett.

Også på det rettslige plan er det flere forhold som tilsier at dette nå bør bli norsk lov, ikke minst fordi landet allerede er bundet av konvensjonene, og har vært det i lengre tid. Det vedtak vi i dag gjør, vil gjøre konvensjonene uttrykkelig operative for norske domstoler, og konvensjonenes regler blir fjernet fra det som kanskje kan oppfattes som traktatens tåkeland, og som pålegger bruk av konvensjonenes rettigheter og friheter ved norske domstoler.

Dessuten vil klarere kjøreregler i forhold til konvensjonene hindre eller i hvert fall redusere eventuelle grunnlag for å innklage den norske stat for de internasjonale menneskerettighetsorganene. Et enda viktigere aspekt er at det jo virker noe urimelig at Høyesterett ikke skal ha samme myndighet som internasjonale organer. Vi bør og vi må ha samme tillit til vår Høyesterett som til Den internasjonale domstol i Haag.

Komiteen står stort sett samlet bak de vedtak vi i dag skal gjøre, og har også i fellesskap stilt seg bak et forslag for bedre å kunne øke kunnskapene om menneskerettighetene. Dette er svært viktig, og den handlingsplanen komiteen ber Regjeringen utarbeide i forhold til dette punkt, bør etter mitt skjønn foreligge så snart som mulig. Men på et vesentlig punkt har komiteen delt seg. La meg øyeblikkelig innskytte at denne delingen nok først og fremst er knyttet til oppfatningen av hvordan en inkorporering av menneskerettighetskonvensjonene kan gjennomføres på beste måte for alle parter, og at dette ikke må oppfattes dit hen at noen partier i denne sal er mer opptatt av menneskerettigheter enn andre. Regjeringen har som kjent i sin proposisjon ikke foreslått å inkorporere såkalte særkonvensjoner, som f.eks. ILO-konvensjonen og kvinnediskrimineringskonvensjonen. Senterpartiet mener at det har vært en klok vurdering. Regjeringens forslag går ut på å inkorporere de tre konvensjonene som oppfattes som de viktigste og de mest universelle. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen fra 1950 og de to FN-konvensjonene fra 1966. Gjennom å stoppe ved de mer universelle konvensjonene kommer man verken i

fare for å gjøre hele lovverket uoversiktlig eller å bidra til å skape et inntrykk av at enkelte særkonvensjoner er viktigere enn andre. Jeg tror at man i hvert fall i første omgang vil være bedre tjent med å begrense dette til de tre hovedkonvensjonene.

Jeg har merket meg komitelederens sterke engasjement for å inkorporere Barnekonvensjonen. Hun gav uttrykk for at Barnekonvensjonen ikke var en særkonvensjon. Men ifølge det foredraget og det manuskriptet vi har fått fra høyesterettsjustitiarius, definerer han den konvensjonen som en særkonvensjon. Grunnen til at vi, dvs. mindretallet, i denne omgang ikke ønsker også å ta med de to konvensjonene som flertallet her går inn for, er at vi mener at en gjennomføring i Stortinget nå ikke bør forsinkes av hensynet til særkonvensjonene. Og mitt spørsmål kunne jo også være: Hvorfor har man tatt med to av de konvensjonene? Hvorfor har man f.eks. ikke tatt med FNs rasediskrimineringskonvensjon, ILO-konvensjonen om urbefolkningsrettigheter, mv.?

Ågot Valle (SV): Temaet menneskerettigheter er et tema som fortjener stor oppmerksomhet. Det er et tema som vi ønsker å gi viktige bidrag til. Men som alle vet, har SV vært opptatt med andre, men i forhold til dette temaet høyst relevante debatter, derfor har vi ikke fått jobbet godt nok med saken, men vi lover å komme sterkt tilbake seinere.

Etterlevelse av menneskerettigheter er grunnlaget for et menneskeverdig liv. Nordahl Grieg sa det slik: «Skaper vi menneskeverd, skaper vi fred.» Menneskerettighetene er helt fundamentale for demokratiet og for at alle skal kunne ha like muligheter til å leve sine liv som hele mennesker. Derfor må alle sikres vern mot tortur og andre former for integritetskrenkelser, rett til ytringsfrihet og organisasjonsfrihet, rett til privatliv, rett til arbeid, rett til sosial trygghet og utdanning og rett til en tilfredsstillende levestandard.

Men menneskeverdet er mange steder krenket av krig, terror og diktatur, og her som ellers i verden av en stadig grådigere turbokapitalisme. FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter forutsetter et sterkt offentlig sikkerhetsnett. Presset på å slanke den offentlige økonomien, velferdsstaten og velferdskommunen øker når markedskreftene får styre fritt, slik de gjør, og vi mener at stortingsflertallet her dilter etter.

I denne saken foreslås det en sentral prinsipiell styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk lov. Og det er på tide. For som så mange andre har sagt, er det et faktum at Norge er et av de få landene i Europa som ikke har gjort menneskerettighetene til internrett.

Videre vedtar nå Odelstinget at konvensjonene skal gå foran andre bestemmelser i norsk lov når det er motstrid. Det er bra, men det spørs om dette har mer verdi som et sterkt signal enn som realitet. Og verken loven eller forarbeidene tar direkte stilling til det såkalte bølgepapp-prinsippet, som Høyesterett avgav kjennelse om i 1994. Dermed blir det etter mange skeptikers mening opp til lovens autoritative fortolker, Høyesterett, å avgjøre hvor stor vekt menneskerettighetene skal ha. Jeg

utfordrer justisministeren til å komme med noen betraktninger her.

SV er hjertens enig med flertallet i at både FNs barnekonvensjon og Kvinnekonvensjonen nå må inkorporeres i menneskerettsloven. Vi gir ros både til Arbeiderpartiet og til Høyre for å ha vært våkne her. Vi vil stemme for forslaget, og vi vil være vaktbikkjer for at «rimeleg tid» ikke betyr vinter og vår. FNs kvinnekonvensjon er ikke en særlov. For det første er kvinner halvparten av befolkningen. Med kvinnebrillene på er det lett å se at Menneskerettskonvensjonen ikke tar godt nok hensyn til at kvinner blir diskriminert på alle livets områder. Derfor krever Kvinnekonvensjonen like rettigheter for kvinner og menn. Vi i Norge kan skryte av å være et foregangsland, og nettopp derfor er det viktig at Norge gjør konvensjonen om til norsk lov. Men vi i Norge har også et godt stykke vei å gå før ressurser, arbeid, lønn, makt og tid blir likt fordelt mellom kvinner og menn, og jeg vil også minne om det problemet som vold mot kvinner er.

SV er enig med Redd Barna som sier at Barnekonvensjonen hører til grunnstammen av menneskerettskonvensjoner. SV vil være med på å gi signaler om at barns rettigheter skal tas på alvor. Inkorporering er viktig, fordi Barnekonvensjonen gir barn særrettigheter de ikke har i henhold til andre konvensjoner. Det er viktig at vi gjennom lovgivning gir barn spesiell oppmerksomhet og særlig vern. Det er bl.a. gjennom norsk lovverk at vi kan sikre gjennomføringen av de rettighetene barn har krav på i henhold til Barnekonvensjonen. Jeg vil gi ros til representanten fra Høyre, Kristin Krohn Devold, for en solid argumentasjon for at Barnekonvensjonen må inkorporeres. Jeg er også enig med saksordfører i at rasediskriminerings- og torturkonvensjonene bør inkorporeres.

Debatten om menneskerettighetenes stilling i Norge og i norsk rett er ikke over med dette, men vil og skal fortsette. Menneskerettsloven vil være et bra utgangspunkt for videre debatt og engasjement, og det deltar vi i.

Marit Nybakk (A): Kampen for menneskerettighetene dreier seg om å verne det enkelte mennesket mot undertrykkelse og overgrep, men også mot fattigdom, økonomisk utbytting og uverdige levekår. Hvert enkelt individ, menn, kvinner og barn, er enestående, med ukrenkelige rettigheter. Det dreier seg om menneskeverd, det dreier seg om personlig integritet, og det dreier seg om myndighetenes ansvar.

I årsrapporten om norsk innsats for menneskerettighetene i 1998 står det bl.a. i innledningen:

«Menneskerettighetene er ikke en holdning eller et mer eller mindre fjernt ideal eller alt det som er bra for mennesker. Menneskerettighetene er et sett forpliktelser om hvilke normer og standarder som skal gjelde, som Norge og en rekke andre stater har pådratt seg. Det dreier seg om rettigheter for det enkelte mennesket, og det er staten som har påtatt seg forpliktelsen til å oppfylle og respektere rettighetene.»

Med den vekt som Norge legger på utviklingen av menneskerettigheter i andre land, og med den profilen vi

har – og den er relativt høy – er det ikke unaturlig at vi nå inkorporerer Den europeiske menneskerettskonvensjonen og de to FN-konvensjonene i norsk lov.

Det er, etter å ha lest innstillingen, likevel med en viss interesse jeg har merket meg at representantene for regjeringspartiene i komiteen ikke ønsker å bidra til at FNs konvensjon mot kvinnediskriminering inkorporeres i norsk lov. Dette er interessant også fordi representanter for de samme partiene, inkludert menneskerettighetsministeren, tidligere i denne salen tilsynelatende har hatt problemer med å slå fast kvinnes absolutt grunnleggende rettigheter satt opp mot kravene fra bl.a. religiøse grupper om religiøse rettigheter, som ofte er maktutøvelse i religionens navn, og som rammer kvinner og hemmer deres rett til å ha kontroll over eget liv og eget utseende, til å velge utdanning, være yrkesaktive og selv foreta valg av ektefelle. Jeg registrerer at statsråden skal ha ordet etter meg og vil utfordre henne akkurat på dette punktet. Det er på sin plass å spørre hva Kristelig Folkeparti egentlig mener om denne avveiningen mellom religionsfrihet og kvinners absolutte rett i henhold til menneskerettighetserklæringen.

Er menneskerettighetene universelle? Gjelder de både kvinner og menn? Hvis det i det hele tatt er uenighet om dette, bør i alle fall konvensjonen mot kvinnediskriminering inkorporeres i norsk lov.

Under en høring om brudd på menneskerettigheter i Iran for to år siden opplevde jeg såkalte eksperter, norske eksperter, som satte religionsfrihet foran kvinners menneskerettigheter, bl.a. «friheten» til å påby kvinner å bruke slør og bl.a. nekte dem arbeid og prevensjon som en del av religionsfriheten.

I Norge finnes det små og sære religiøse sekter som stiller andre krav til kvinners utseende, atferd, funksjon og plassering i samfunnet enn til menn. Men vi skal ikke godta innskrenkninger av kvinners og skolejenters handlingsfrihet i Norge, enten de befinner seg i Guds Lam Kirke eller i muslimske innvandrerfamilier.

Det siste året er det dokumentert at det i Norge er jenter som utsettes for tvangsekteskap, eller det jeg vil kalle arrangerte ekteskap ved tvang. Denne formen for krenking av menneskerettigheter er helt uakseptabel og bryter bl.a. med både artikkel 13 og artikkel 16 i FNs menneskerettighetserklæring. Komiteen har selv sitert artikkel 23.3 i konvensjonen om sivile og politiske rettigheter.

Når vi likevel opplever menneskerettighetseksperter som praktiserer kulturrelativisme, og mener at vi må akseptere tvangsekteskap som del av religionsfriheten, er det nødvendig at vi også inkorporerer Kvinnekonvensjonen. For hvor trekker vi i så fall grensen? Skal vi også akseptere omskjæring av kvinner i religionens eller kulturens navn? Det kan være greit å få konkrete standpunkter fra regjeringsfraksjonene på akkurat denne problemstillingen.

Statsråd Hilde Frafjord Johnson: Som statsråd for menneskerettigheter er dette en stor dag for meg. Vi har ventet lenge på denne loven – altfor lenge. Som mange vet, er det ti år siden arbeidet med menneskerettighets-

loven startet. Imidlertid var den vel verd å vente på. Jeg er enig med saksordføreren i at dette er en historisk dag. Det er også gledelig at et samlet storting slutter opp om inkorporeringen av menneskerettighetskonvensjonene i norsk lov.

I desember i fjor feiret verdenssamfunnet 50-årsjubileet til FNs verdenserklæring om menneskerettighetene, og akkurat nå pågår det viktige møter i FNs menneskerettighetskommisjon i Genève, der Norge er medlem. Det er i tråd med det aktive norske engasjementet for styrking av menneskerettighetene globalt, et engasjement som har preget norsk utenrikspolitikk i hele etterkrigstiden.

Som statsråd for menneskerettigheter og utvikling er jeg svært opptatt av å styrke dette internasjonale arbeidet. Norge arbeider derfor kontinuerlig nå for demokratioppbygging og styrking av menneskerettighetene innen multilaterale fora som Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, Europarådet og ikke minst i FN. Også i utviklingspolitikken og i bistandsarbeidet får menneskerettigheter nå en stadig mer fremtredende plass.

Norge fremstår som et foregangsland når det gjelder beskyttelse av menneskerettigheter, noe som har bidratt til en høy norsk profil på dette området internasjonalt. Gjennom vedtakelse av denne loven vil Norge ikke bare være blant det flertall av Europarådets medlemsland som har gått til det skritt å inkorporere Den europeiske menneskerettighetskonvensjon i sin nasjonale lovgivning. Vi vil også være blant det eksklusive mindretall av stater som har inkorporert begge de to FN-konvensjonene fra 1966. Dette har en viktig symbolverdi.

Som menneskerettighetsminister har jeg imidlertid også fokusert sterkt på betydningen av at menneskerettighetene overholdes her hjemme, formelt og i praksis. Dette reflekteres bl.a. i redegjørelsen om menneskerettighetene for Stortinget fra i fjor, der jeg understreket at vi må feie for egen dør, og i den første norske årsrapporten som omfatter menneskerettighetene hjemme og ute. Dette er også bakgrunnen for at jeg personlig har vært svært engasjert i prosessen som ledet fram til dette lovforslaget fra Regjeringen. Loven, som følger opp Regjeringens prinsippvedtak om at sentrale menneskerettighetskonvensjoner skal innarbeides i norsk lov, vil bidra til å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Jeg er spesielt glad for at loven har fått en bestemmelse som slår fast at hvis det oppstår motstrid mellom norsk rett og en av de inkorporerte menneskerettighetsbestemmelsene, vil menneskerettighetsregelen slå gjennom. Denne helt sentrale forrangsregelen sikrer at selve kjernen i menneskerettighetsvernet, nemlig mindretallets beskyttelse mot flertallets avgjørelser, er ivaretatt.

Det har ved flere anledninger vært stilt spørsmål om hvilke konvensjoner som burde innarbeides. Regjeringen har foreslått de tre som anses som grunnstammen i den globale og regionale menneskerettighetsbeskyttelsen. Vedtakelsen av dette forslaget innebærer imidlertid ikke at vi fryser situasjonen. Arbeidet med å styrke menneskerettighetene er en kontinuerlig prosess, og det naturlige neste trinn er nå å vurdere innarbeidelse av øvrige men-

neskerettighetskonvensjoner. Dette vil bli gjenstand for grundig utredning.

I Voksenåserklæringen har Regjeringen sagt at arbeidet med barnekonvensjonen skal prioriteres. Dette har vi også varslet om i lovproposisjonen. Arbeidet er allerede påbegynt, og Regjeringen vil følge opp vedtaket som vil bli gjort her i Stortinget i dag om ytterligere innarbeidelse av andre menneskerettighetskonvensjoner. Til spørsmålet om kvinnekonvensjonen vil jeg selvsagt understreke at kvinnes rettigheter står helt sentralt i Regjeringens arbeid, og dersom man ønsker ytterligere kommentarer til konkrete spørsmål, får jeg komme tilbake til det senere.

La meg komme inn på et annet viktig forhold: Justiskomiteen har bedt Regjeringen om å utarbeide en «overordna handlingsplan for informasjon, undervisning og utdanning for å verne og fremme menneskerettene i Noreg.» Dette vil også bli fulgt opp av Regjeringen. Dersom det er akseptabelt for Stortinget, vil vedtaket om en handlingsplan i dag følges opp ved at tiltak for informasjon, undervisning og utdanning på menneskerettighetsområdet får en helt sentral plass i den handlingsplan for menneskerettigheter som Regjeringen har bebudet skal legges fram for Stortinget som en stortingsmelding. Slik har vi til hensikt på sett og vis å slå disse to handlingsplanene sammen og presentere Stortinget for ett samlet dokument, én samlet handlingsplan for menneskerettigheter, som vil komme til høsten.

Det er et paradoks at det historiske vedtak Stortinget i dag gjør, nesten forbigås i taushet av norske medier og av norsk opinion og av en nesten tom norsk stortingssal. Det har nok ikke bare med toppmøtet på Gardermoen mellom sentrale aktører i forhold til Kosovo-konflikten å gjøre. Menneskerettighetsloven hadde fortjent bedre. Menneskerettighetene hadde fortjent bedre. Loven er faktisk en gladmelding til den enkelte i Norge om at deres menneskerettigheter har forrang, ja faktisk førsteprioritet, i norsk lov.

Ane Sofie Tømmerås (A): Vi har grunn til å gratulere oss selv i dag når vi nå endelig får inkorporert de nevnte konvensjonene i lovgivningen vår, etter at det første skrittet for dette ble tatt i 1994 med tilføyelsen i Grunnloven § 110 c.

Som vår nestor i internasjonal rett Torkel Opsahl flere ganger i sin levetid viste til, er det i den enkelte stat enkeltmennesket får sine rettigheter respektert og realisert eller krenket. Det internasjonale systemet kan bare være av subsidiær karakter. Jeg håper at denne inkorporeringen vil medføre at flere mennesker får sin rett. I Norge anser vi oss også i dag bundet av menneskerettighetene og de konvensjonene vi har underskrevet og ratifisert. Men nå får konvensjonene en klar rang foran lovgivningen vår. Det medfører at menneskerettighetene blir synliggjort, og at det blir lettere for Høyesterett å treffe konvensjonsriktige avgjørelser.

Norge er ikke akkurat kjent for å drive med grove eller omfattende krenkelser av menneskerettighetene, men det er heller ikke ukjent at overtramp også forekommer hos oss, som flere av talerne har vist til. Dessverre er det

ofte slik at det er de utsatte gruppene som også blir utsatt for overtramp når det gjelder menneskerettighetene, som innenfor det psykiske helsevern, innenfor barnevernet og innenfor eldreomsorgen.

Dessverre kan vi ikke si at menneskerettighetene har noen gode kår rundt om i verden. De brytes massivt hver eneste dag, også av stater som har underskrevet og ratifisert menneskerettighetskonvensjoner. Det nærmeste eksemplet på det er selvfølgelig krigen på Balkan. Gamle Jugoslavia ratifiserte FN-konvensjonen om menneskerettigheter. Likevel får vi nå daglig presentert de mest rystende menneskerettighetsbrudd så nær oss på vårt eget kontinent. Rapportene har en karakter som gjør at vi ikke makter å ta innover oss hva vi egentlig får høre om menneskerettighetsbrudd. Situasjoner som denne gjør at vi aldri må tillate oss å gi opp og slå oss til ro og la innsatsen for menneskerettighetene bare bli noen fine ord ved anledninger som denne. Tvert imot må enhver rapport om brudd på menneskerettighetene styrke innsatsen for å gi rettighetene en sterkere stilling så vel i Norge som internasjonalt. Hadde disse internasjonale konvensjonene blitt tatt mer alvorlig i situasjoner hvor det virkelig gjelder, og hadde de internasjonale sanksjonsmulighetene vært bedre, ja, så kunne mange tusener, ja til og med millioner, av mennesker ha vært spart for store lidelser.

FN-konferansen i Roma i fjor hvor det ble enighet om en konvensjon om internasjonale FN-domstoler for folkerett, er et lyspunkt i denne sammenheng. En domstol hvor FNs sikkerhetsråd har mulighet til å løfte fram saker, vil utvilsomt styrke menneskerettighetenes stilling. Sikkerhetsrådet kan løfte fram saker om folkemord og brudd på humanitære rettigheter og om krigsforbrytelser og stille de ansvarlige for retten. Konvensjonen har dessverre ikke trådt i kraft ennå, og de internasjonale sanksjons- og straffemulighetene er i dag for dårlige.

Jeg har et ønske og et håp om at det internasjonale samfunnet vil legge like mye kløkt og energi og ressurser i å få FNs unike verktøy til å fungere som det som i dag brukes fra det internasjonale samfunn og så mange land på å utøve militær makt og vold. Da kunne vi se fram til en bedre verden.

Statsråd Odd Einar Dørum: Jeg er glad for at justiskomiteen samlet slutter seg til Regjeringens lovforslag om å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Det er et ambisiøst lovforslag. Loven inkorporerer ikke bare Den europeiske menneskerettskonvensjon, men også de to internasjonale konvensjonene om henholdsvis sivile og politiske rettigheter og sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Vi går her lenger enn våre naboland. Videre gjøres det klart at domstolene skal kunne sette til side lover som måtte stride mot de inkorporerte konvensjonene. Vedtaket av loven vil, som lovens tittel sier, styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett. Dette vil være en viktig markering av menneskerettighetenes sentrale stilling i Norge.

Flertallet i justiskomiteen har fremmet forslag om at Regjeringen skal oppfordres til innen rimelig tid å inkor-

porere i lovs form også FNs barnekonvensjon og FNs kvinnediskrimineringskonvensjon. Jeg har stor forståelse for komiteflertallets ønske om å sikre barns og kvinners rettigheter. Dette er en målsetting som deles av Regjeringen og ganske sikkert også av mindretallet i komiteen.

Når flertallet ikke selv har føyd de to konvensjonene til listen over konvensjoner i lovforslaget som er til behandling i dag, antar jeg det er fordi det er ønskelig at Regjeringen foretar en vurdering av hvordan innarbeiding av konvensjonene best kan skje. Det finner jeg formålstjenlig. For selv om inkorporasjon på mange måter fremstår som enkelt og effektivt, hefter det også ulemper ved en slik innarbeidingsform. Blant annet blir det samlede regelverket mindre tilgjengelig og klart for brukerne. Kanskje gjelder dette spesielt ved inkorporasjon av mer spesialiserte konvensjoner. La meg føye til at konvensjonene kan – og vil – bli brukt som rettskilde uansett inkorporasjon.

Regjeringen er i gang med en vurdering av hvordan barnekonvensjonen best kan innarbeides. Jeg er enig med flertallet i at det ikke vil være den heldigste løsning å ta konvensjonen inn i barneloven.

Når det gjelder kvinnediskrimineringskonvensjonen, begrunner flertallet sitt forslag om inkorporering med retten til å rå over eget liv, utdanning og valg av ektefelle f.eks., er en menneskerett, og at likestilling mellom kvinner og menn bør være en grunnleggende rett i alle samfunn. Dette er jeg enig i, og jeg er også enig i at dette er en rettighet det er verd å kjempe for. Men jeg vil understreke at også andre konvensjoner som ikke er foreslått inkorporert i menneskerettsloven, omhandler menneskerettigheter som er helt sentrale, som f.eks. retten til ikke å bli diskriminert på grunn av rase. Poenget er at disse rettighetene, herunder retten til likestilling mellom kvinner og menn, også følger av de konvensjonene som er foreslått inkorporert.

For å oppsummere på dette punktet: Ikke minst de siste ukers rystende overgrep på Balkan vitner om hvor viktig det er at de grunnleggende menneskerettighetene blir anerkjent, respektert og sikret i praksis. Dette vil nå bli understreket i Norge ved at Den europeiske menneskerettskonvensjon og de to FN-konvensjonene om henholdsvis sivile og politiske rettigheter og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter gjøres til norsk lov. Hvordan de andre menneskerettskonvensjonene best kan innpasses i lovverket, er et spørsmål vi må vurdere nærmere, og som vi arbeider aktivt med, slik også menneskerettighetsministeren understreket i sitt innlegg.

Når det gjelder forrangsbestemmelsen, har jeg merket meg at komiteen understreker at det overordnede målet er at norsk rettspraksis i størst mulig grad samsvarer med den til enhver tid gjeldende internasjonale tolkningspraksis. Jeg vil i denne sammenhengen understreke at det først og fremst er forvaltningens og Stortingets oppgave å sikre at det norske lovverket er i samsvar med konvensjonenes krav. Dommere og andre rettsanvendere bør kunne finne veiledning i forarbeidene til nye lover om hvordan lovgiverne har vurdert forholdet til konvensjo-

nenes krav. Gjøres det et samvittighetsfullt arbeid når lovforslag blir forberedt, vil forrangsbestemmelsens betydning i lovanvendelsen neppe bli stor. Dette krever at bevisstheten om konvensjonens krav er høy hos alle som deltar i forberedelsen av lover, noe som bringer meg over til spørsmålet om tiltak for å styrke kunnskapen om menneskerettighetene.

Jeg har i denne sammenheng merket meg at komiteen har understreket at vedtakelse av loven må gå hånd i hånd med tiltak for å sikre den nødvendige kunnskap om menneskerettskonvensjonenes krav, og at komiteen fremmer forslag om å oppfordre Regjeringen til å utarbeide en overordnet handlingsplan for informasjon, undervisning og utdanning for å verne og fremme menneskerettighetene i Norge. Dette er for øvrig klart kommentert av statsråd Frafjord Johnson, og jeg skal ikke kommentere det ytterligere her.

Jeg vil imidlertid på slutten av innlegget kort si noe om representanten Valles spørsmål til meg om den såkalte bølgepappdommen. Slik jeg har forstått den, handler den om rettsregler i forholdet mellom folkerettslige kilder og nasjonal rett, og hvordan dette kan påvirke prosessene. Jeg vil si følgende om dette: Uansett vil domstolene med den nye loven kunne slå ned på menneskerettsstridige lover, men jeg vil understreke at i et folkestyre bør det primært være Stortinget som foretar de avveininger mellom forskjellige grunnleggende verdier som menneskerettskonvensjonene ofte forutsetter. Det er den måten vi jobber på, og det er faktisk den måten vi har jobbet på med det vedtaket vi skal gjøre i dag.

Siden mange av representantene også har grepet til frodige skildringer for å stadfeste sitt syn, kan jeg berolige alle med at ingen innenfor regjeringskonstellasjonen er for kjønnslemlestelse, tvangsekteskap eller andre overgrep mot mennesker. Det er all mulig grunn til å slå fast at det er en meget bred og solid oppslutning om de grunnprinsipper som alle her sterkt har fremmet, og som jeg synes det er bra at det er et såpass stort engasjement omkring som det som er kommet til uttrykk i saken i den salen i dag.

Presidenten: Presidenten vil minne om at den reglemessige tiden for formiddagsmøtet nå er omme. Presidenten vil likevel foreslå at dette møtet fortsetter inn til dags kart er ferdigbehandlet. – Det anses vedtatt.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Tor Nymo (Sp): Jeg skal være kort – jeg tar ordet for å oppklare en helt åpenbar misforståelse.

Når representanten Nybakk slår fast at regjeringspartiene ikke ønsker å inkorporere FNs konvensjoner mot kvinnediskriminering, så er jo det positivt feil. Vi har ønsket å foreta den avgrensningen som vi har gjort, og det kan begrunnes med at de tre konvensjonene fremstår som de menneskerettslige hovedkonvensjonene. De er hovedkonvensjoner i kraft av både innhold og subjektkrets. Disse konvensjoner bygger på et universalitetsprinsipp: Rettighetene tilkommer enhver. Det er, som nevnt, disse

konvensjonene som er den rettslige gjennomføringen av verdenserklæringen av 1948. At det nå kommer krav om å ta inn særkonvensjoner, støtter vi og hilser med glede. Men poenget er at vi, sammen med høyesterettsjustitiarius Carsten Smith, er av den oppfatning og har det ønske at hensynet til en inkorporering av disse særkonvensjonene ikke skal forsinke inkorporeringen av hovedkonvensjonene. Det er begrunnelsen.

Harald Hove (V): Jeg vil på vegne av Venstre få lov til å fremheve at vi er sterkt enig med dem som har understreket at dette er en merkedag i norsk rett, når vi går til inkorporasjon av de tre hovedkonvensjonene om menneskerettigheter. Jeg synes at det fra denne talerstol godt kan gis uttrykk for en veldig klar honnør til Regjeringen for å ha brakt Norge på linje med andre land, og i forkant av mange andre land, ved å inkorporere disse tre konvensjonene. Mange land har vært tidligere ute enn oss, men det er svært mange av de landene som ikke har inkorporert så mange konvensjoner som det vi gjør i dag.

Jeg synes ikke minst det er grunn til å gi Regjeringen anerkjennelse for at den i forhold til den tid tidligere regjeringer har hatt til disposisjon når det gjaldt å få fram en lov om inkorporering, har klart å gjøre det så raskt som det Regjeringen gjorde, ved å bruke kun ett år på dette. Tidligere regjeringer har hatt atskillig lengre tid til disposisjon for å gjennomføre en tilsvarende inkorporering.

Det er videre grunn til å gi Regjeringen honnør – og da også Stortinget i dag gjennom det vedtaket vi kommer til å fatte – for at vi går så langt når det gjelder integrering i norsk rett, og gir konvensjonene forrang ved motstrid. Det er også sentralt og viktig.

Jeg tror det er grunn til å fremheve at den inkorporasjon vi på denne måten gjør, vil komme til å ha betydning for norsk rettsutvikling videre. Selv om vi er i den situasjon at vi gjennomgående lar konvensjoner ha tung tolkningsmessig betydning ved mulig motstrid, vil det ha betydning at vi foretar en inkorporasjon. Jeg tror ikke det er tvil om at den økte vekt man har lagt på menneskerettigheter i den siste 15-årsperiode i norsk rettsliv, allerede har medført at det har skjedd en del i forhold til tidligere. Et tidligere dogme om at norsk rett alltid var i samsvar med menneskerettigheter, har man klart å fri seg noe fra, og faktisk akseptert at i noen situasjoner har det ikke uten videre vært slik.

Jeg vil også på vegne av Venstre si at vi støtter i hvert fall intensjonene i det forslaget som flertallet har lagt fram når det gjelder inkorporering av flere konvensjoner. Jeg har også oppfattet de to statsråder slik at det i realiteten også er Regjeringens standpunkt.

Jeg synes det blir en litt meningsløs debatt omkring terminologi med hensyn til hva som er alminnelige konvensjoner og hva som er særkonvensjoner. Det er ikke noen grunn til å gjøre dette terminologispørsmålet til overordnet i forhold til det sentrale og viktige som skjer i dag.

Astrid Marie Nistad (A): Eg bad om ordet for å prøve å rydde opp i ei lita mistyding som eg trur represen-

tanten Tor Nymo på mange måtar gjorde, og som ikkje bør stå upåakta.

Høgsterettsjustitiarius Carsten Smith var så elskverdig å kome til komiteen og forelese for oss i samband med behandlinga av saka, og i det høvet la han igjen foredraget sitt. Eg siterer frå foredraget for å kunne rette opp litt av det som er blitt sagt:

«Dersom Stortingets justiskomite finner at man kan ta med en eller flere av disse konvensjoner i loven allerede på dette tidspunkt,» – og då har han tidlegare nemnt dei to konvensjonane om kvinner og barn – «vil både jeg og mange andre hilse dette med glede.»

– Det synest eg vi skuldar Carsten Smith, med bakgrunn i det han elles har gjort for å få inkorporert akkurat desse konvensjonane i norsk lov.

Elles vil eg, når eg først har ordet, peike på at eg merka meg at statsråd Hilde Frafjord Johnson ikkje svara på spørsmålet om menneskerettane er universelle, sett i forhold til kvinner og menn. Med bakgrunn i det er eg difor veldig glad for at det er eit fleirtal for å inkorporere akkurat desse to konvensjonane vi no har peikt på, i norsk menneskerettslov. Og med eit fleirtal er vi i den heldige situasjon at vi kan seie at det verkeleg er ein historisk dag vi har her i Stortinget i dag.

Statsråd Hilde Frafjord Johnson: Jeg synes det er litt synd at stortingsrepresentanter på en så viktig og historisk dag som dette går inn i en slik debatt og – unnskyld uttrykket, president – på et slikt nivå. Det bør være helt unødvendig for en menneskerettighetsminister å måtte presisere at en mener at menneskerettighetene er universelle, at kvinners rettigheter selvfølgelig er like viktige som de alltid har vært, og at vi står bak kvinnekonvensjonen, som jeg også understreket i mitt innlegg. Grunnen til at jeg ikke valgte å bruke alle mine små, få 5 minutter på dette spørsmålet, er at jeg anser det som så selvsagt at det er helt unødvendig å bruke Stortingets dyrebare tid på å måtte presisere slike totalt unødvendige forhold.

Jeg synes vi skal konsentrere oss om at dette er en historisk dag, og at vi har fått et samlet storting bak en beslutning som er svært viktig, både for norsk rett, for det norske politiske miljø og for den enkelte nordmann.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1. (Votering, se side 440)

S a k n r . 2

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.v. (inndragning av utbytte) (Innst. O. nr. 50 (1998-99), jf. Ot.prp. nr. 8 (1998-99))

Presidenten: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten foreslå at debatten blir begrenset til 1 time og 15 minutter, og at taletiden blir fordelt slik på gruppene:

Arbeiderpartiet 25 minutter, Fremskrittspartiet 10 minutter, Kristelig Folkeparti 10 minutter, Høyre 10 minut-

ter, Senterpartiet 5 minutter, Sosialistisk Venstreparti 5 minutter, Venstre 5 minutter og Tverrpolitisk Folkevalgte 5 minutter.

Videre vil presidenten foreslå – under tvil – at det blir gitt anledning til replikkordskifte på inntil tre replikker med svar etter innlegg av hovedtalerne for hver parti-gruppe og etter innlegg fra medlemmer av Regjeringen.

Videre blir det foreslått at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Vidar Bjørnstad (A) (ordfører for saken): Det er en glede for meg å redegjøre for en enstemmig innstilling fra justiskomiteen om forslag til endringer i bl.a. straffeloven og straffeprosessloven når det gjelder inndragning av utbytte. Forslagene har sin bakgrunn i et utvalg som ble nedsatt av Justisdepartementet under Harlem Brundtland-regjeringen i 1995, med den målsetting å utarbeide tiltak for å gjøre inndragning av utbytte eller vinning fra straffbare handlinger til et sterkere og mer effektivt kriminalpolitisk virkemiddel. Departementet støtter hovedpunktene i utvalgets forslag, som følges opp med en enstemmig innstilling her i dag.

Målet er at kriminalitet ikke skal lønne seg. Utbytte fra kriminelle handlinger må heller ikke danne startkapital til ny kriminell virksomhet. Inndragning av vinning har størst praktisk betydning ved lovbrudd som krenker offentlige interesser, f.eks. narkotikaforbrytelser og brudd på tollavgivningen ved smugling, men er også aktuell i forhold til annen type kriminalitet med økonomisk utbytte som formål. Inndragning av utbytte er et vesentlig element i bekjempelsen av profittmotivert kriminalitet og et særlig viktig virkemiddel mot organisert kriminalitet.

Lovregler som reduserer muligheten til å beholde vinningen om man blir oppdaget, vil kunne ha en klar, preventiv effekt og heve terskelen for å gå inn i en slik ulovlig virksomhet. De fleste vil mene at det er urimelig at lovbrøyteren får beholde utbyttet av forbrytelsen selv om han blir oppdaget. Samtidig skal lovreglene gi større mulighet for påtalemyndigheter og domstoler til å inndra utbytte som har grunnlag i kriminelle handlinger. Det er derfor viktig at ressurser settes inn for å oppspore utbytte fra profittmotivert kriminalitet, og at det legges ned påstand om beslagleggelse.

Så til noen av hovedpunktene i innstillingen. Komiteen går inn for at inndragning som hovedregel skal skje hvis vilkårene er oppfylt. Dette er i tråd med Høyesteretts praksis. Unntaket fra hovedregelen om inndragning kan gjøres når vinningen er forbrukt og siktede har en svak økonomi. Det bør etter komiteens oppfatning også kunne legges vekt på hensynet til rehabilitering, og at lovbrøyteren ikke må komme i en umulig gjeldssituasjon.

Komiteen går inn for en generell regel om at inndragning skal foretas når noen har overtrådt et straffebud og lovovertredelsen har ført til vinning, selv om det ikke er utvist skyld og handlingen derfor er straffri. Da rimelig

tvil skal komme tiltalte til gode, kan dagens regler lett føre til at retten ikke kan legge til grunn at skyldkravet er oppfylt. Selv om vedkommende ikke kan straffes, er det imidlertid ikke noen rimelig grunn til at vinningen skal kunne beholdes.

I dagens praksis er det som hovedregel bruttoutbyttet som inndras, og komiteen mener at denne inndragningsregelen bør formaliseres og videreføres. Loven bør derfor legge til grunn at det ikke kan gjøres fradrag for utgifter som lovbrysteren har hatt i forbindelse med gjennomføringen av lovbruddet. Komiteen mener at unntaksregelen «klart urimelig» kan benyttes hvor påløpte utgifter bør komme til fradrag, f.eks. av hensyn til resosialisering av lovbrysteren eller for å unngå dobbeltinndragning. Det er etter komiteens mening ikke noen grunn til å lempe på beviskravet når det gjelder spørsmålet om det er oppnådd vinning, fordi dette vil kunne ramme for hardt. Inndragning skal foretas overfor den som utbyttet har tilfalt. I tillegg innføres det en presumsjonsregel om at det skal legges til grunn at utbyttet er tilfalt lovbrysteren, hvis vedkommende ikke kan sannsynliggjøre at utbyttet er tilfalt andre. Det er enighet om at hovedregelen fortsatt bør være at inndragning bare skal kunne skje hvis påtalemyndigheten beviser hvilket lovbrudd utbyttet stammer fra.

Komiteen støtter imidlertid forslaget om en ny unntaksregel om utvidet inndragning for forbrytelser som er av en slik art at den kan gi betydelig utbytte, og som er av en viss alvorlighetsgrad. Dette innebærer at det skal kunne gjøres unntak fra kravet om en konkretisering av den straffbare handlingen som utbyttet stammer fra, og en regel om at bevisbyrden for at formuen er lovlig ervervet, legges på lovbrysteren.

Komiteen merker seg hovedbegrunnelsen for den nye regelen om at det er støtende om personer som finnes skyldig i alvorlige lovbrudd som normalt gir betydelig vinning, får beholde store verdier som sannsynligvis stammer fra de kriminelle handlinger, fordi påtalemyndigheten ikke kan beviser hvilket konkret lovbrudd formuen stammer fra. Dette gjelder ikke minst ved den mer profesjonelt organiserte kriminaliteten. Det er allerede etter gjeldende rett ikke noe krav til konkretisering av hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra når det gjelder heleri og hvitvasking av penger.

Vi har merket oss argumentene fra noen høringsinstanser, begrunnet i rettssikkerhetshensyn, mot de nye reglene om utvidet inndragning. Departementet grunngir sitt forslag med at i de saker reglene om omvendt bevisbyrde vil ramme, er sannsynligheten for at formuen er ulovlig ervervet så stor at det både er formålstjenlig og rimelig å inndra formuen, hvis lovbrysteren ikke kan sannsynliggjøre at den er lovlig ervervet. Det vises her til de vilkår som må ligge til grunn før omvendt bevisbyrde inntreffer, nemlig at påtalemyndigheten har bevist at siktede har begått alvorlige lovbrudd som kan gi betydelig utbytte. Komiteen er enig i denne vurdering og disse vilkår, og viser til at de nye reglene bare vil gjelde ved lovbrudd med strafferamme på seks år eller mer eller to år eller mer i gjentagelsestilfeller.

Utvidet inndragning bør bare kunne skje hvis alle vilkårene for å straffe er oppfylt, og det bør være opp til retten skjønnet om utvidet inndragning skal idømmes.

Jeg legger vekt på at departementet har vurdert de nye reglenes forhold til Grunnloven og menneskerettighetskonvensjoner, og konkludert med at reglene ikke vil være i strid med disse.

Komiteen har også merket seg at andre europeiske land har tilsvarende regler om omvendt bevisbyrde.

En regel om utvidet inndragning vil kunne være et viktig virkemiddel i kampen mot den økende organiserte og profittmotiverte kriminaliteten. Dette er etter komiteens oppfatning det viktigste formålet med lovbestemmelsen.

Gjennom å innføre en slik unntaksregel for alvorlige forbrytelser som er av en slik art at den kan gi betydelig utbytte, kan retten nå inndra utbyttet selv om en konkretisering av den straffbare handlingen ikke er mulig. Lovbrysteren må også selv kunne bevise at utbyttet er ervervet på lovlig vis, dersom han/hun skal unngå inndragning.

Ved utvidet inndragning overfor lovbrysteren mener komiteen at det bør kunne legges vekt på verdien av formuesgoder som tilhører lovbrysterens ektefelle eller en person som vedkommende bor fast sammen med under ekteskapslignende forhold. Unntak fra dette bør gjelde hvis lovbrysteren sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på annen måte enn ved straffbare handlinger som vedkommende har begått. Dette for å hindre en omgåelse av ordningen med utvidet inndragning ved overføring av formuesgoder til ektefellen eller samboeren, proforma eller reelt sett. Men retten kan også her unnlate å inndra eller begrense inndragningen.

For di det er stor risiko for ulike proforma overdragelser til nærstående i saker som vil være aktuelle i forhold til utvidet inndragning, hvor siktede vanligvis har en kriminell livsstil, støtter komiteen forslaget om at inndragning også skal kunne skje direkte overfor siktedes nærreste. Inndragningsadgangen bør her likevel være snevrere enn overfor lovbrysteren. Påtalemyndighetene må her sannsynliggjøre at formuesgoder stammer fra et lovbrudd, uten at det er nødvendig å konkretisere lovbruddet. Med disse vilkår er komiteen enig i at hensynet til effektive regler om utvidet inndragning tilsier at inndragning også skal kunne foretas overfor foretak som lovbrysteren har sterk tilknytning til.

Jeg er fornøyd med å presentere en enstemmig innstilling fra justiskomiteen i en sak som kan bli et viktig element i bekjempelsen av profittmotivert og organisert kriminalitet.

Det er mål at utbytte fra straffbare handlinger skal inndras i markert større omfang enn det som er tilfellet i dag. Kriminalitet skal ikke lønne seg.

Jeg forutsetter at Regjeringen vil komme tilbake med vurderinger av de økonomiske og administrative ressurser som må til for at intensjonene med dagens lovendringer skal bli ivaretatt.

Finn Kristian Marthinsen (KrF): Straffelovens regler om inndragning av vinning har vært og er viktige reg-

ler for å forhindre kriminalitet. Det forslag Regjeringen har lagt fram for Stortinget, og som Stortinget i stor grad har sluttet seg enstemmig til, innebærer viktige og dristige endringer i disse reglene – endringer som skal føre til enda mer effektiv reaksjon overfor kriminelle.

Jeg vil i det følgende bare kommentere utvalgte deler av innstillingen.

En viktig endring er å bytte ut ordet «vinning» med ordet «utbytte». Hva som ligger i begrepet «vinning», er trukket opp gjennom praksis og juridisk teori. Straffeloven har ingen definisjon av begrepet. I utgangspunktet var det nettovinningen som skulle inndras. Forbryteren kunne altså gjøre fratrukk for utgifter vedkommende hadde hatt i forbindelse med den straffbare handlingen. I praksis ble det gjort mange unntak fra dette, så den praktiske hovedregel ble at det var bruttovinningen som skulle inndras.

Kristelig Folkeparti er, som resten av komiteen, helt enig med departementet i at dette også bør være hovedregelen framover. Vi finner det ikke rimelig at en forbryter skal kunne trekke fra utgifter han/hun har hatt i forbindelse med den kriminelle handlingen. Det strider mot den alminnelige rettsfølelse.

Kristelig Folkeparti mener det er en effektiv måte å ramme forbrytere på når man inndrar det utbytte kriminelle handlinger gir. For å få tilstrekkelig effekt av reglene er det viktig at også andre gjenstander kan inndras dersom de er en følge av den straffbare handlingen. Kristelig Folkeparti er derfor fornøyd med at begrepet «utbytte» også skal omfatte:

- formuesgode som treer i stedet for utbytte
- formuesgode som utbyttet er forvandlet eller gjort om til og
- avkastning og andre fordeler av utbytte

Med slike regler blir det vanskeligere for forbryteren å komme seg unna reglene om inndragning av utbytte.

Kristelig Folkeparti er likevel enig i departementets forslag om at man unntaksvis skal kunne trekke fra påløpte utgifter. I slike tilfeller må det regnes som «klart urimelig» å følge hovedregelen, f.eks. av hensyn til resosialisering av lovbyteren eller for å unngå dobbelt inndragning - § 34 1. ledd.

Kristelig Folkeparti mener det er riktig at utbyttet bør inndras fra den det har tilfalt. Det behøver altså ikke nødvendigvis være lovbyteren selv. Lovbyteren kan unngå å få et inndragningskrav rettet mot seg dersom han kan sannsynliggjøre at en annen har fått utbyttet av forbrytelsen. Hovedregelen er likevel at retten skal legge til grunn at utbyttet er tilfalt lovbyteren med mindre han sannsynliggjør at det er tilfalt en annen.

Vi er også fornøyd med at departementet har foreslått radikale regler om utvidet inndragning. Hovedregelen skal fortsatt være at den straffbare handlingen som danner grunnlag for inndragning, må konkretiseres. På nærmere vilkår skal det kunne gjøres unntak fra kravet om konkretisering. Det innebærer at all formue som lovbyteren har, skal kunne inndras selv om det ikke er bevist at formuen er oppnådd ved en straffbar handling. Utvidet inndragning skal bare kunne skje dersom forbrytelsen er

av en slik grad at den regelmessig gir stor profitt – i lovteksten brukes begrepet «betydelig utbytte» – og den er av en viss alvorlighetsgrad.

Handlingen må være av en slik alvorlighetsgrad at den kan føre til fengselsstraff i seks år eller mer, eller handlingen kan føre til fengselsstraff i to år eller mer og vedkommende de siste fem år før den straffbare handlingen ble begått, er ilagt straff, straffutmålingsutsettelse eller påtaleunntatelse for en straffbar handling som er av en slik karakter at den kan gi betydelig utbytte.

Vi vet av erfaring at det i en del tilfeller kan være vanskelig for politiet å bevise konkret at formue kommer fra en bestemt forbrytelse. Vi vet også at f.eks. narkotikaforbrytelser gir store overskudd. Derfor er denne regelen etter Kristelig Folkepartis syn en viktig og riktig regel.

Vi har allerede en regel som lempet på kravet om konkretisering i straffeloven – nemlig regelen om heleri og hvitvasking av penger i straffeloven § 317.

Kristelig Folkeparti vil understreke at påtalemyndigheten uansett i disse tilfellene må bevise at lovbyteren har begått en alvorlig straffbar handling som kan gi betydelig utbytte. Lovbyteren vil også unngå inndragning dersom han kan sannsynliggjøre at formuen er ervervet på lovlig måte. Det er altså mulighet for lovbyteren til å unngå inndragning dersom intet straffbart har skjedd. Kristelig Folkeparti har merket seg departementets vurdering om at regelen ikke er i strid med verken menneskerettigheter eller Grunnloven. Vi ser på denne regelen som et viktig skritt framover i kampen mot kriminalitet!

Kristelig Folkeparti støtter også departementets forslag til regler om inndragning av vinning overfor lovbyterens nærmeste og mener de grensene som er satt for når inndragning kan skje, er fornuftige og rimelige.

Vi er fornøyd med at det skal være mulig for retten å kunne idømme inndragning selv om påtalemyndigheten ikke har lagt ned noen påstand om det, og også kunne idømme inndragning utover påtalemyndighetens påstand.

Kristelig Folkeparti ser fram til at de regler som i dag blir vedtatt av Odelstinget, skal gjøre livet surt for mange lovbytere, og at reglene vil medvirke til at forbrytelser ikke lønner seg.

Kristin Krohn Devold (H) (komiteens leder): Kampen mot organisert kriminalitet er en høyt prioritert oppgave for justiskomiteen. Det er ikke rettferdig når f.eks. bakmenn i saker som gjelder narkotikasmugling og -omsetning, blir dømt, men likevel sitter tilbake med stor økonomisk rikdom som følge av ulovlig virksomhet.

Det skal være en realitet bak slagordet om at forbrytelser ikke skal lønne seg. Nå får vi dette til i praksis – i hvert fall i forhold til alvorlige forbrytelser. I kampen mot organisert kriminalitet er dette et første skritt på veien. Neste skritt heter Metodeutvalget, og det er viktig at denne saken også framlegges meget snart, slik at Stortinget kan vedta et lovverk tilpasset den virkeligheten vi lever i.

Jeg vil benytte anledningen til å ta opp en type lovbrudd med økonomisk gevinst som i dag er mer eller

mindre straffri fordi myndighetene ikke prioriterer verken etterforskning eller inndragning knyttet til denne virksomheten. Jeg vil be statsråd Dørum svare på om han er villig til å se spesielt på disse sakene, og som utøvende myndighet prøve å ta nødvendige initiativ for å bedre situasjonen – jeg snakker om postordre- eller katalogkriminalitet. Forbrukermyndighetene avdekker stadig ren svindel som er godt organisert, og som berører svært mange mennesker rundt om i Norge. Problemet er at hvert enkelt tilfelle av svindel ofte ikke er på mer enn kanskje 100 kr, men det er så mange personer som blir svindlet, at gevinsten for svindlerne kan dreie seg om millionbeløp.

I dag krever politiet at hver enkelt postordrekunde skal levere inn anmeldelse i sitt lokale politidistrikt, der saken henlegges på grunn av beskjedent omfang. Postordresvindelen er jo nettopp kjennetegnet ved at den foregår i alle landets kommuner og dermed berører en hel rekke politikammer – uten at sakene ses i sammenheng.

Heller ikke Økokrim tar fatt i disse sakene. De henvises til det enkelte lokale politikammer fordi beløpene sjelden er store nok til at Økokrim viser interesse.

Resultatet er en demoralisering – hos forbrukermyndighetene, som ser at straffen de kan gi i form av bøter, ikke er i nærheten av å stå i forhold til gevinsten, og hos vanlige folk, som gir opp å anmelde, mens svindlerne over år kan opptre i en «skjermet næring» med millioninntekter.

På dette området kan en altså si at forbrytelser absolutt lønner seg fordi vi har organisert systemet for håndhevelse av lovverket slik at alle parter enten fraskriver seg ansvar eller mangler myndighet.

Når vi nå altså i forbindelse med den proposisjonen som foreligger, får gjort noe med inndragning overfor den alvorlige og tunge kriminaliteten, håper jeg samtidig at statsråd Dørum kan gi meg håp om at vi i fremtiden også kan gjøre noe med denne kriminaliteten, som er litt mindre alvorlig, men som har et omfang – og berører et så stort antall mennesker – at vi ikke lenger kan la det passere. Dermed kan vi sikre at heller ikke denne type forbrytelser får vedvare som «skjermet næring» under mottoet «forbrytelser lønner seg».

Harald Hove (V): Gjennom de lovforslag som Odelstinget har til behandling i dag, foretas det en vesentlig skjerpning av reglene om inndragning. Og ut fra det som er formålet med forslagene, nemlig å gi bedre mulighet til å bekjempe organisert kriminalitet, er dette forslag som også har Venstres støtte.

Men jeg har lyst til å peke på at ved de endringer som gjøres – for det første at man skal inndra, og at man innfører en omvendt bevisbyrde – foretar man også endringer hvor det kan være grunn til å understreke at domstolene må vise fornuft ved praktiseringen av disse reglene. Og det som særlig må veie tungt ved vurderingen av inndragningsspørsmålet, og som jeg skal komme tilbake til også i en annen sammenheng, er resosialiseringssynspunktet. Det må ha betydning for hvordan man vurderer

kriteriet «klart urimelig» på domstidspunktet. Det er viktig at man ikke fastsetter et inndragningskrav som den som blir dømt, reelt sett ikke har penger til å kunne oppfylle, og hvor det å ha et slikt krav hengende over seg i fremtiden, vil kunne stå i veien for resosialisering. Det er kanskje bedre å idømme et inndragningsbeløp som vedkommende vil kunne håndtere og dermed faktisk betale, enn å idømme et beløp som er så høyt at det blir umulig for den som idømmes dette, å håndtere det. Det ville være en mer effektiv inndragning, og det ville være mer effektivt i forhold til de formål man har.

Det domstolene kan ha oversikt over når de fastsetter dommen, er situasjonen på domstidspunktet. Inndragningsdommer vil ha en rettskraft i ti år; de vil ikke være foreldet før etter det. Det kan skje en betydelig endring i skyldnerens økonomi etter domstidspunktet, som også, hvis den går i gal retning, vil kunne medføre at et inndragningskrav kan skape problemer i forhold til resosialisering.

Etter det jeg har fått opplyst har gjeldsordningsloven § 1-3 annet ledd om at gjeldsforhandling etter loven ikke kan oppnås «dersom det vil virke støtende for andre skyldnere eller for samfunnet for øvrig», blitt oppfattet som å stå klart i veien for gjeldsordning i forhold til inndragningskrav. Når man nå skjerper reglene om inndragning, kan det kanskje være et poeng at man bør håndtere nettopp det spørsmålet annerledes, og gi mulighet for gjeldsordning også i forhold til inndragningskrav. Alternativet blir lett at den det gjelder, ikke skaffer seg inntekt fordi all inntekten går med til å betale gamle krav, og resultatet av det blir en manglende resosialisering.

Statsråd Odd Einar Dørum: Inndragning av utbytte er et viktig virkemiddel i kampen mot profittmotivert kriminalitet, og et særlig viktig virkemiddel mot organisert kriminalitet. La meg knytte noen generelle bemerkninger til dette forholdet før jeg går inn på enkelte forhold i saken.

Regjeringen ser det som er saken i dag, i sammenheng med en sak som Stortinget skal få senere i vår, om ekstraordinære etterforskningsmetoder, og i sammenheng med det arbeid som er i gang med å se på spørsmålet om anonyme vitner. Det vi behandler i dag, er alvorlig kriminalitet, som også er bakteppet for organisert kriminalitet. Slik organisert kriminalitet er en hån og en trussel mot enhver rettsstat og mot ethvert sivilisert samfunn. Denne kriminaliteten bygger på at de kriminelle baserer seg på at det er umulig å få tak i dem og ved vanlige bevismetoder få tak på det de har gjort, og kunne føre rettslig oppgjør med dem. En sosial atferd som får slike følger, er utilitelig. Derfor er jeg glad for at komiteen så sterkt slutter seg til det forslaget som er fremmet fra Regjeringen om utvidet, ekstraordinær inndragning, som jeg nå skal gå inn på og kommentere. Det er jo slik at hvis lovbyteren kan regne med at han får beholde utbyttet av forbrytelsen selv om han skulle bli oppdaget, vil straff ikke ha en god nok avskrekkende virkning. Det er også svært uheldig om utbytte fra straffbare handlinger skal kunne finansiere nye straffbare handlinger. Uansett er det

urimelig om forbrytelse skal kunne lønne seg. For å bruke representanten Krohn Devolds ord: Man snakker da ikke bare om en «skjermet næring», men om en ekstraordinært godt beskyttet næring. Og det er det all mulig grunn til å ta et oppgjør med, som både Regjeringens forslag og komiteens innstilling gjør.

Praksis har vist at det er behov for å endre reglene om inndragning av utbytte. Utbytte bør inndras i flere saker og i større omfang enn i dag. Derfor er det lovforslaget som Stortinget behandler i dag, viktig.

Lovforslaget kan tematisk inndeles i tre.

For det første er det foreslått endringer i vilkårene for inndragning. I dag er det opp til rettens skjønn om inndragning skal foretas. Høyesterettspraksis har vært streng. Er et inndragningskrav tatt med i en straffesak, skal det mye til før Høyesterett frifinner for kravet hvis vilkårene er oppfylt. Men undersøkelser som Inndragningsutvalget har gjort, tyder på at de øvrige domstoler ikke har vært like strenge. Dessuten legger ikke påtalemyndigheten ned påstand om inndragning i alle saker hvor dette kunne synes naturlig. Da kan domstolen ikke foreta inndragning.

Departementet har i proposisjonen foreslått at inndragningsreglene skal utformes i tråd med Høyesteretts praksis: Inndragning skal etter forslaget som hovedregel skje hvis vilkårene er oppfylt. Men det er foreslått en sikkerhetsventil for de tilfeller hvor inndragning vil være klart urimelig.

Overfor en mindre gruppe kriminelle som har kriminalitet som leveveg, ja som godt beskyttet, skjermet leveveg – de av oss som leser fagtidsskrifter, kan av og til lese om mennesker som i sitt dødsbo, etter at de har levd på uførepensjon, etterlater seg betydelige verdier – kan man nå, uten å gå nærmere inn på tilfellene her fordi det ikke er rett, si at de omtalte reglene ikke vil være effektive nok. Departementet har derfor i tillegg foreslått en helt ny ordning, som er kalt utvidet inndragning. Ordningen tar sikte på dem som livnærer seg av kriminalitet, ja som av og til i noen sammenhenger opptrer nærmest som om de har universitetsutdannelse i kriminalitet, såpass utspekulert, såpass avansert er det på mange måter. I disse tilfellene er det slik at i forhold til gjeldende rett kreves det at påtalemyndigheten beviser hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra. Selv om det er all mulig grunn til å tro at hele eller store deler av forbryterens formue stammer fra kriminelle handlinger, kan den ikke inndras hvis det ikke er bevist hvilke konkrete lovbrudd det dreier seg om. Det kan være vanskelig.

Departementet har derfor foreslått unntak fra kravet til konkretisering i straffesaker hvor lovbyteren er dømt for alvorlig kriminalitet som kan gi betydelig vinning. I slike saker skal alle formuesgoder som tilhører lovbyteren, kunne inndras hvis han ikke sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte. For å unngå at inndragning blir vanskeliggjort fordi lovbyteren overdrar formuen til sine nærmeste, skal også verdien av formue som tilhører lovbyterens ektefelle eller samboer, kunne inndras hvis ikke lovbyteren sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte.

Det er altså foreslått at bevisbyrden for hvorvidt formuen er lovlig ervervet, skal snus i de aktuelle sakene. I strafferetten ellers er det et hovedprinsipp at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden. Dette er et viktig prinsipp som fortsatt både bør og skal være en grunnstein i strafferetten. Derfor er det viktig for meg å understreke at det her ikke gjelder straff, men en strafferettslig reaksjon som ikke regnes som straff. I tillegg kommer at det vil være langt enklere for en lovbyter å sannsynliggjøre at formuen er lovlig ervervet enn å sannsynliggjøre at han ikke har begått en bestemt handling. Jeg vil også tilføye, som jeg har gjort tidligere i dette innlegget, at vi altså snur bevisbyrden som et ekstraordinært virkemiddel for å nå grupper av mennesker som enten kan representere bakteppet for organisert kriminalitet eller selv inngå i slik kriminalitet.

Etter mitt syn er ikke risikoen for at lovlig ervervet formue blir inndratt så stor at ordningen er uforvarlig. Jeg legger særlig vekt på de vilkårene som må være oppfylt før utvidet inndragning kan foretas: Påtalemyndigheten må uansett bevise at lovbyteren har begått en alvorlig straffbar handling som kan gi betydelig utbytte. Først når dette er gjort, blir bevisbyrden snudd. Og de fleste vil ikke ha alvorlig store problemer med å sannsynliggjøre lovlig erverv. Av særlig betydning er det at inntekt, arv og gaver og lotterigevinster av en viss størrelse skal innberettes til skattemyndighetene. Den som ikke har gjort det, er selv årsak til de problemer som senere måtte oppstå i en inndragningssak.

Forslaget til nye regler om utvidet inndragning er ikke i strid med verken Grunnloven, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon eller FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter.

Departementet har også foreslått at det skal bli lettere å inndra hos lovbyterens nærmeste formuesgoder som lovbyteren har overdratt til dem. Men overfor denne gruppen er det ikke rimelig at bevisbyrden blir snudd.

For at inndragningsreglene skal bli effektive å praktisere har departementet også foreslått en del prosessuelle endringer. Her vil jeg særlig framheve forslaget om at retten skal kunne idømme inndragning selv om det ikke er lagt ned påstand om det, og idømme inndragning i større utstrekning enn påstått. Retten bør kunne se alle strafferettslige reaksjoner i sammenheng, og ikke være avskåret fra å bruke noen av dem selv om påtalemyndigheten er av en annen oppfatning. Det gjelder ikke minst hvis ordningen skal være at inndragning som hovedregel skal foretas, slik departementet har foreslått.

Effektive inndragningsregler er ikke tilstrekkelig alene. Etter å ha undersøkt inndragningspraksis konkluderte nemlig Inndragningsutvalget med at lovbrudd relativt sjelden ble etterforsket med sikte på inndragning, sett i forhold til antall saker om profittmotivert kriminalitet. Utvalget mente at årsaken bl.a. var tradisjon, manglende kapasitet og manglende kunnskap om inndragning.

Forslaget til nye inndragningsregler, som jeg er glad for at komiteen har sluttet seg til, må derfor ses sammen med en rekke praktiske tiltak som er satt i verk etter at Inndragningsutvalget avgav sin utredning. Det er satt i gang tiltak for å forbedre kompetansen blant etterforsker og politijurister og for å motivere og bevisstgjøre poli-

tiet i arbeidet med inndragningssaker, det er opprettet stillinger som politirevisorer, og det er etablert en brukerstøtteordning ved Økokrim.

Jeg ser de foreslåtte inndragningsreglene og de praktiske tiltakene som viktige grep i kampen mot økonomisk kriminalitet, og særlig den organiserte profittmotiverte kriminaliteten. Forslagene vil bli fulgt opp med en proposisjon om mer effektive etterforskningsmetoder, som Regjeringen vil fremme om kort tid og som jeg har omtalt tidligere i dette innlegget.

I proposisjonen er det også gjort rede for en etterkontroll som har vært foretatt av straffeбудene om miljøkriminalitet, § 152b, og om doping, § 162b. Hovedkonklusjonen er at det ikke er behov for ytterligere endringer i disse bestemmelsene. Men spørsmålet om kriminalisering av bruk av dopingmidler holdes åpent. Departementet vil i tråd med komiteens syn avvente handlingsplanen for antidopingarbeidet i Norge, som Kontaktutvalget for antidopingarbeid har fått i mandat å utarbeide før det tar endelig standpunkt. Departementet vil deretter gjøre rede for dette spørsmålet for Stortinget på en egnet måte.

Til slutt vil jeg kort prøve å kommentere det hovedliggende som representanten Krohn Devold valgte å sette søkelyset på i sitt innlegg. Jeg må vel være forsiktig for ikke i fristil å gripe inn i politiets prioritering, men vil si følgende: Jeg skal nøye vurdere på hvilken måte jeg kan forholde meg til utfordringer som er gitt, for jeg ser hva representanten beskriver i sitt innlegg. Jeg skal også nøye vurdere hvordan jeg kan nærme meg det på en måte som er forsvarlig i forhold til den jobb som skal gjøres av politiet, og i forhold til det ansvar jeg har som justisminister. Men la meg kort kommentere at jeg har sans for representantens generelle logikk om at småkriminalitet ikke skal lønne seg og slett ikke bli skjermet næring. Det er også i den sammenheng at politiet i sitt arbeid de senere år har prioritert kamp mot vinningsforbrytelser, og man kan i en del av våre byer, bl.a. i Oslo, heldigvis nå se resultatet av dette. Det skyldes bl.a. at man har konsentrert innsatsen mot gjengangerne – enten de nå er fem eller ti «på topp», eller hvordan man nå skal betegne det – og på den måten fått virkning. Og jeg skjønner også handlemåten på den måten at det vel ikke er noe som opprører folk mer – ved siden av grov vold – enn det å oppleve at hjemmet deres er knust i småbiter, og at noen har endevendt alt mens man selv var borte. Jeg skjønner at det er denne analogien, denne tankerekken, representanten anvender når hun stiller meg dette spørsmålet om forbrukere som opplever den svindel som hun beskriver. Jeg lover å ta det med meg, og finne ut hvordan jeg kan nærme meg spørsmålet på en mest mulig forsvarlig måte.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2. (Votering, se side 441)

S a k n r . 3

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i lov av 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar overfor

reisende (jernbaneansvarslova) (Innst. O. nr. 52 (1998-99), jf. Ot.prp. nr. 28 (1998-99))

Jan Petter Rasmussen (A) (ordfører for saken): Vi har nå hatt en del saker i forhold til det som går på rettsikkerhet og forsikringstakere, og flere brikker begynner nå å falle på plass. De drøftingene vi har hatt i tidligere saker, viser problematikken rundt dette med at trikk ikke hadde et objektivt forsikringsansvar overfor skader som påføres tredjeperson. I kjølvannet av det kom det også en del eksempler fra media, f.eks. fra Oslo, som viste urimeligheten i at ulykker som er blitt påført av trikk, ikke skulle medføre ansvar, men hvis en ulykke skjedde med bil i det samme krysset, ville bilen ha et ansvar. Det er en klar urimelighet.

Vi fikk også Dokument nr. 8:90 for 1997-98 til behandling, som gikk ut på at en for trikk ville ha et lovfestet forsikringsansvar inn i bilansvarsloven. Justisdepartementet ville se dette i en større sammenheng. Det dukket nemlig opp en del avgrensingsproblemer i forhold til forskjellige typer skinnegående kjøretøy – forstadsbane, sporvei og tunnelbane – og også om ansvaret skulle legges til jernbaneansvarsloven istedenfor til bilansvarsloven. Komiteen var enig i Justisdepartementets vurderinger under forutsetning av at en la til grunn at forslagsstillerens intensjon var utgangspunktet.

Jeg skal gjøre dette kort. Komiteen var også veldig godt fornøyd med den oppfølgingen som har kommet om at det nå er tillagt et objektivt forsikringsansvar for personskader som kjøringen volder andre enn de reisende, også når det gjelder skinnegående kjøretøy.

Det er mange detaljer her som jeg ikke skal gå inn på. Jeg vil bare igjen understreke tilfredsheten med at vi nå har tettet et viktig hull i lovgivningen.

Sverre Myrli (A): Jeg slutter meg heilt og fullt til det som saksordfører har sagt i saka. Jeg vil allikevel peke på et par ting.

Jeg er enig i det departementet skriver til Stortinget i saka, at det er vanskelig å skille mellom ulike typer jernbanevirksomhet, sjøl om Stortinget i si tid fattet vedtak om erstatningsansvar forårsaket av sporvogn, som var saka det da dreide seg om.

Vi har flere ulike typer jernbanevirksomhet i henhold til loven, det som vi på mer folkelig språk kaller tog, T-bane og trikk. Mange steder sklir dette inn i hverandre. Enkelte steder kan vi etter hvert også få såkalte bybaner, så det er vanskelig å skille mellom ulike typer jernbane.

Jeg er også enig med komiteen i at det er viktig å skille mellom de områdene som er åpne for allmenn ferdsel for befolkninga, og de områdene som det er ulovlig for folk å oppholde seg på. Jeg er, som sagt, enig med komiteen i dette, og at jernbanen ikke skal være erstatningspliktig hvis folk kommer inn på et område som det er forbudt å være til stede på. Jeg er også enig i grensa på 15 år som er satt.

Så over til begrepet «jernbanen», som så langt har blitt brukt. Det er nok vanskeligere enn som så. Menes det med det den som driver jernbanen, altså jernbanesel-

skapene, eller menes det de som eier skinnegangen? Jeg registrerer i høringsprosessen at Samferdselsdepartementet og Jernbaneverket mente at det var operatøren, altså den som driver jernbanevirksomhet, som skulle være ansvarlig, mens NSB BA mente at det var infrastruktureieren, altså den som eier skinnegangen, som skulle være ansvarlig. Justisdepartementet og komiteen konkluderer med at det er den som driver, som skal være ansvarlig, altså jernbaneoperatøren. Det er jeg enig i, men – og det er her et av mine poeng kommer – det må ikke bli slik at NSB BA, Oslo Sporveier eller etter hvert også andre jernbaneaktører, hvis vi får det på sporet, nå skal kunne oppleve at folk krever erstatning, og at beløpet går ut av jernbaneoperatørens kasser. Det må være jernbaneselskapenes forsikringsselskap – på lik linje med en bileier og bileierens forsikringsselskap – som eventuelt skal dekke slike utbetalinger.

Jeg understreker derfor det som er sagt i innstillinga om forsikringsplikten for jernbaneselskapene. Jeg går ut fra at dagens lover og dagens forskrifter regulerer dette, og at Jernbanetilsynet eller Samferdselsdepartementet kan kontrollere dette i henhold til eksisterende forskrifter, hvor det jo heter at jernbaneoperatører skal være tilstrekkelig forsikret eller ha garanti for erstatningsansvar. Justisdepartementet skriver at en tolker det dit hen at dagens regler er tilstrekkelige. Det håper jeg er riktig. Men hvis det skulle vise seg at det ikke er nok, vil jeg understreke det også justiskomiteen sier, at da må Justisdepartementet eventuelt komme tilbake til Stortinget med et forslag om dette. Som sagt, det må være jernbaneselskapenes forsikringsselskaper som eventuelt skal dekke disse kostnadene og ikke jernbaneselskapene sjøl. Jeg går ut fra at dette er i trygge hender når vi veit hvilket departementet nåværende justisminister kommer fra.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3. (Votering, se side 443)

Etter at det var ringt til votering i 5 minutter, uttalte **presidenten:** Odelstinget skal votere i sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde innstillet til Odelstinget å gjøre slikt vedtak:

A .
L o v

om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

§ 1

Lovens formål er å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

§ 2

Følgende konvensjoner skal gjelde som norsk lov i den utstrekning de er bindende for Norge:

1. Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunn-

leggende friheter som endret ved ellefte protokoll 11. mai 1994, med følgende tilleggsprotokoller:

- a) Protokoll 20. mars 1952,
 - b) Fjerde protokoll 16. september 1963 om beskyttelse av visse rettigheter og friheter som ikke allerede omfattes av konvensjonen og av første tilleggsprotokoll til konvensjonen,
 - c) Sjette protokoll 28. april 1983 om opphevelse av dødsstraff,
 - d) Syvende protokoll 22. november 1984,
2. De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter,
3. De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter med følgende tilleggsprotokoller:
- a) Valgfri protokoll 16. desember 1966,
 - b) Annen valgfri protokoll 15. desember 1989 om avskaffelse av dødsstraff.

§ 3

Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

§ 4

De konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2, kunngjøres i Norsk Lovtidend på ett originalspråk og i norsk oversettelse.

§ 5

Loven gjelder også for Svalbard og Jan Mayen.

§ 6

Loven trer i kraft straks.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Det votes så over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet bifaltes enstemmig.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

Videre var innstillet:

B .

1. Regjeringa vert oppmoda om innan rimeleg tid å inkorporere i lovs form FN's barne- og kvinne-diskrimineringskonvensjonar.
2. Regjeringa vert oppmoda om å utarbeide ein overordna handlingsplan for informasjon, undervisning og utdanning for å verne og fremje menneskerettane i Noreg.

Presidenten: Forslagene nr. 1 og 2 under B blir i samsvarende med forretningsordenens § 30 fjerde ledd å sende Stortinget.

Votering i sak nr. 2

Komiteen hadde innstillet til Odelstinget å gjøre slikt vedtak til

I o v

om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.v. (inndragning av utbytte).

I.

I straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 gjøres følgende endringer:

§ 5 nytt tredje ledd skal lyde:

Når to personer bor fast sammen under ekteskapslignende forhold, likestilles det med ekteskap.

§ 34 skal lyde:

Utbytte av en straffbar handling skal inndras. Ansvarret kan likevel reduseres eller falle bort i den grad retten mener at inndragning vil være klart urimelig. Inndragning foretas selv om lovovertræderen ikke kan straffes fordi han var utilregnelig (§§ 44 eller 46) eller ikke utviste skyld.

Som utbytte regnes også formuesgode som trer istedenfor utbytte, avkastning og andre fordeler av utbytte. Utgifter kommer ikke til fradrag. Kan størrelsen av utbyttet ikke godtgjøres, fastsetter retten beløpet skjønnsmessig.

Istedenfor formuesgodet kan det inndras et beløp som svarer til formuesgodets verdi eller til en del av verdien. Det kan bestemmes i dommen at formuesgodet hefter til sikkerhet for inndragningsbeløpet.

Inndragning foretas overfor den utbyttet er tilfalt direkte ved handlingen. Det skal legges til grunn at utbyttet er tilfalt lovovertræderen hvis han ikke sannsynliggjør at det er tilfalt en annen.

§ 34a skal lyde:

Utvidet inndragning kan foretas når lovovertræderen finnes skyldig i en straffbar handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte, og han har foretatt

- a. *en eller flere straffbare handlinger som samlet kan medføre straff av fengsel i 6 år eller mer, eller forsøk på en slik handling, eller*
- b. *minst én straffbar handling som kan medføre straff av fengsel i 2 år eller mer, eller forsøk på en slik handling, og lovovertræderen de siste 5 år før handlingen ble begått, er ilagt straff for en handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte.*

Forhøyelse av strafferammen ved gjentakelse kommer ikke i betraktning.

Ved utvidet inndragning kan alle formuesgoder som tilhører lovovertræderen, inndras hvis han ikke sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte. § 34 tredje ledd gjelder tilsvarende.

Ved utvidet inndragning overfor lovovertræderen kan også verdien av alle formuesgoder som tilhører lovovertræderens nåværende eller tidligere ektefelle, inndras hvis ikke

- a. *de er ervervet før ekteskapet ble inngått eller etter at ekteskapet ble oppløst,*
- b. *de er ervervet minst fem år før den straffbare handling som gir grunnlag for utvidet inndragning, eller*
- c. *lovovertræderen sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på annen måte enn ved straffbare handlinger som han har begått.*

Når to personer bor fast sammen under ekteskapslignende forhold, likestilles det med ekteskap.

§ 35 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Regelen i § 34 første ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

§ 36 tredje ledd oppheves.

§ 37 første ledd annet punktum skal lyde:

Regelen i § 34 første ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

§ 37 annet ledd skal lyde:

Slik bestemmelse kan også treffes overfor en rettighetshaver som da rettigheten ble stiftet, forsto eller burde ha forstått at tingen skulle brukes ved en straffbar handling, eller at den kunne inndras.

§ 37a skal lyde:

Når utbytte eller ting som er nevnt i §§ 34 eller 35, etter gjerningstiden er overdratt fra noen som det kan foretas inndragning hos, kan det overdratte eller dets verdi inndras hos mottakeren dersom overdragelsen er skjedd som gave eller dersom mottakeren forsto eller burde ha forstått sammenhengen mellom den straffbare handling og det han har fått overdratt.

Kan det foretas utvidet inndragning etter § 34a og lovovertræderen har overdratt et formuesgode til en av sine nærmeste, kan formuesgodet eller dets verdi inndras hos mottageren hvis påtalemyndigheten sannsynliggjør at det er ervervet ved en straffbar handling som lovovertræderen har begått. Dette gjelder likevel ikke formuesgoder som ble overdratt mer enn 5 år før foretagelsen av den handlingen som danner grunnlag for inndragningen, eller formuesgoder som er mottatt til vanlig underhold fra en som plikter å yte slikt underhold.

Er formuen til noen som er nevnt i § 34a tredje ledd, helt eller delvis regnet med ved inndragning overfor lovovertræderen, og vedkommende innfrir sitt ansvar etter paragrafen her, reduseres lovovertræderens ansvar tilsvarende. Har lovovertræderen innfridd sitt ansvar etter § 34a annet ledd, fører ytterligere innfrielse fra ham til at mottagerens ansvar reduseres tilsvarende.

Annet ledd gjelder tilsvarende ved overdragelse til et foretak dersom lovovertræderen

- a. *alene eller sammen med noen som er nevnt i annet ledd, eier en vesentlig del av foretaket,*

b. *oppebærer en betydelig del av foretakets inntekt, eller*
 c. *i kraft av sin stilling som leder har vesentlig innflytelse over det.*

Tilsvarende gjelder for rettighet som etter gjer-ningstiden er stiftet i tingen av noen som det kan foretas inndragning hos.

§ 37c tredje ledd skal lyde:

Disse regler gjelder tilsvarende ved inndragning av rettigheter etter §§ 37 og 37a femte ledd.

§ 37d annet ledd første punktum skal lyde:

Etter krav fra fornærmede kan det bestemmes at *utbytte* som inndras etter § 34, skal anvendes til dekning av erstatningskrav fra ham.

§ 37d tredje ledd skal lyde:

Når *utbytte* er inndratt etter § 34, og domfelte eller noen som er ansvarlig for skaden, etter pådømmelsestiden har betalt erstatning til fornærmede, kan forhørsretten etter krav fra domfelte bestemme at inndragningsbeløpet blir å nedsette tilsvarende. *Det samme gjelder dersom domfelte betaler skatt eller avgift som tilsva- rer inndragningen.*

§ 70 første ledd skal lyde:

For inndragning gjelder de foreldelsesfrister som er fastsatt i § 67, men slik at fristen ikke i noe tilfelle skal være mindre enn 5 år, og for inndragning etter §§ 34 og 34a ikke mindre enn 10 år.

§ 74 femte ledd første og annet punktum skal lyde:

Ilagt inndragning faller bort etter 5 år. *Inndragning av utbytte, herunder inndragning etter § 34a, faller likevel først bort etter 10 år.*

Annet punktum blir nytt tredje punktum.

§ 75 annet ledd annet punktum skal lyde:

Sak om inndragning av *utbytte* av en straffbar handling, *herunder inndragning etter § 34a og § 37a annet ledd*, kan likevel fremmes.

§ 75 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Dette gjelder likevel bare for ting eller beløp som *er utbytte* av den straffbare handling eller som svarer til *slikt utbytte, herunder ting eller beløp inndratt etter § 34a og § 37a annet ledd.*

§ 197 annet ledd skal lyde:

§ 196 tredje og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse.

§ 212 tredje ledd skal lyde:

§ 196 tredje og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse.

II.

I lov 12. desember 1958 nr. 7 om fengselsvesenet gjøres følgende endring:

§ 38 første punktum skal lyde:

Ved løslating på prøve kan det settes slike vilkår som nevnt i straffeloven § 53 nr. 2, nr. 3 bokstavene a- g, nr. 4 og nr. 5.

III.

I lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbrytere gjøres følgende endring:

§ 24 nr.1 skal lyde:

Til bruk for straffesak i fremmed stat kan det på be- gjæring bestemmes at tvangsmidler som nevnt i straffe- prosessloven kapitler 15, 16 og 17, skal kunne anvendes på samme måte som i saker om lovbrudd av tilsvarende art som forfølges her i riket.

IV.

I straffeprosessloven 22. mai 1981 nr. 25 gjøres føl- gende endringer:

§ 2 første ledd nr. 2 skal lyde:

2) offentlig sak om inndragning, *herunder spørsmål om tredjepersons rettigheter i formuesgoder som saken gjelder,*

§ 38 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Mortifikasjon kan bare idømmes når det er fremmet krav om det, og ikke i større utstrekning enn påstått.

§ 38 tredje ledd første punktum skal lyde:

Før retten bruker et annet straffebud enn tiltalebe- slutningen, eller idømmer en annen rettsfølge *eller et større inndragningsansvar* enn påstått, skal den gi parte- ne anledning til å uttale seg om spørsmålet.

§ 51 nytt annet ledd skal lyde:

Er det ilagt straff i saken, kan det likevel senere frem- mes sak med krav om inndragning hvis et slikt krav ikke ble behandlet under straffesaken. Er det under straffesa- ken pådømt krav om inndragning, kan det senere frem- mes krav om ytterligere inndragning hvis det pådømte kravet var begrenset til gjenstander som kan føres direk- te tilbake til den straffbare handling.

§ 69 tredje ledd første punktum skal lyde:

Unnlattelse av påtale kan også gjøres betinget av slike vilkår som er nevnt i straffeloven § 53 nr. 2, nr. 3 boksta- vene a-g, nr. 4 og nr. 5.

§ 82 fjerde ledd skal lyde:

Bestemmelsene om siktede i denne lov får tilsvarende anvendelse for den som det reises krav mot *eller som trekkes inn i saken* etter § 2.

§ 192 skal lyde:

Når noen med skjellig grunn mistenkes for en hand- ling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan det foretas ransaking av hans bolig, rom eller opp- bevaringssted for å sette i verk pågripelse eller for å søke

etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges *eller som det kan tas heftelse i*.

Hos andre kan ransaking foretas når det er skjellig grunn til mistanke om en slik handling, og

- 1) handlingen er foretatt eller mistenkte pågrepet der,
- 2) mistenkte har vært der under forfølgning på fersk gjerning eller ferske spor, eller
- 3) det for øvrig er særlig grunn til å anta at mistenkte der kan pågripes, *eller at det der kan finnes bevis eller ting som kan beslaglegges eller som det kan tas heftelse i*.

§ 195 første ledd skal lyde:

Når noen med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan det foretas ransaking av hans person dersom det er grunn til å anta at det kan føre til oppdagelse av bevis eller av ting som kan beslaglegges *eller som det kan tas heftelse i*.

§ 203 første punktum skal lyde:

Ting som antas å ha betydning som bevis, kan beslaglegges *inntil rettskraftig dom foreligger i saken*.

§ 213 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Dersom det er fare for at en gjenstand som er beslaglagt med sikte på inndragning, raskt vil bli ødelagt, kan retten tillate politiet å avhende gjenstanden.

§ 216h første ledd første punktum skal lyde:

Telefonkontrollutvalget skal føre kontroll med politiets og påtalemyndighetens behandling av saker etter *det-te kapittel*.

§ 217 første ledd skal lyde:

For å sikre betaling av bot, inndragning, saksomkostninger, erstatning eller oppreisning som siktede *er eller* antas å ville bli *ilagt*, kan retten på begjæring av påtalemyndigheten beslutte heftelse for et bestemt beløp i formuesgjenstander som tilhører ham, når det er grunn til å frykte for at fullbyrdingen ellers vil bli forspilt eller i vesentlig grad vanskeliggjort. Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten. *Heftelse kan besluttes inntil kravet som skal sikres, er rettskraftig avgjort.*

§ 219 første ledd skal lyde:

Ved iverksetting av heftelse gjelder tvangsfullbyrdelsesloven §§ 14-9 til 14-12 *og denne lovs § 213 første ledd annet punktum* tilsvarende.

§ 226 første ledd skal lyde:

Formålet med etterforskingen er å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for

- a. *å avgjøre spørsmålet om tiltale,*
- b. *å tjene som forberedelse for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og eventuelt spørsmålet om fastsettelse av reaksjon og*
- c. *å fullbyrde straff og andre reaksjoner.*

§ 455 annet ledd skal lyde:

Fullbyrdingen *av straff og andre reaksjoner* settes i verk av politiet.

§ 456 femte ledd annet og tredje punktum skal lyde:

Tilsvarende regler kan fastsettes for ilagt inndragning. Dom eller forelegg på bot eller inndragning er også tvangsgrunnlag for tilleggskrav etter dette ledd.

§ 462 annet punktum skal lyde:

Det tilsvarende gjelder når det er tvist om hvorvidt den person som dommen søkes fullbyrdet mot, er den domfelte, *og når det er tvist mellom påtalemyndigheten og andre enn domfelte om hvorvidt en avgjørelse om inndragning kan gjøres gjeldende overfor dem.*

V.

Lov 15. mars 1991 nr. 5 om endringer i Alminnelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 m.m. del III oppheves.

VI.

I lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven m.v. (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner) oppheves endringen i straffeloven § 36 tredje ledd.

VII.

Denne lov trer i kraft når Kongen bestemmer.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet bifaltes enstemmig.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

Votering i sak nr. 3

Komiteen hadde innstillet til Odelstinget å gjøre slikt vedtak til

L o v

om endringer i lov av 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar overfor reisende (jernbaneansvarslova).

I.

Lovens tittel skal lyde:

Lov om jernbaneansvar (jernbaneansvarsloven)

Før § 1 skal følgende overskrift tilføyes:

Kap. I. Innledende bestemmelser

§ 1 første og annet ledd skal lyde:

Bestemmelsene i loven her gjelder jernbanens erstatningsansvar ved *personskade og skade på reisegods m.v.* Med jernbane forstås innretning for motordrevet transport på skinner, således også tunnelbane, forstadsbane, kabelbane og sporveg.

Krav på erstatning etter loven her kan bare rettes mot den som driver trafikkvirksomheten, se jernbaneloven § 3.

§ 2 skal lyde:

Bestemmelsene i denne lov gjelder ikke skade som går inn under lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergivirksomhet.

Fra lovens regler i kap. II, jf. kap. IV, unntas befordring som jernbanen svarer for etter lov 15. juni 1984 nr. 74 om befordring av personer og gods på jernbane i henhold til overenskomst 9. mai 1980 om internasjonal jernbanetraffikk (COTIF).

Før § 3 skal følgende overskrift tilføyes:

Kap. II. Skade på reisende og deres håndbagasje ved innenriks befordring

§ 3 annet ledd oppheves.

§ 4 første ledd skal lyde:

Går håndbagasje eller ting som den reisende bærer på seg, helt eller delvis tapt, eller blir slike gjenstander skadd under reisen, plikter jernbanen å erstatte tapet eller skaden såframt det ved samme hending oppstår personskade som jernbanen hefter for etter § 3, eller tapet eller skaden skyldes feil eller forsømmelse på jernbanens side (jf. § 13).

§ 5 skal lyde:

Jernbanens ansvar for håndbagasje (eller ting den reisende bærer på seg) som er gått tapt eller blitt skadd, begrenses til halve grunnbeløpet i folketrygden for hver reisende.

Retten til begrensnings etter første ledd tapes for så vidt skaden er voldt forsettlig eller grovt uaktsomt av noen på jernbanens side (jf. § 13).

Nåværende §§ 6, 7 og 9 oppheves.

Nåværende §§ 8 og 10 blir nye §§ 6 og 7.

§ 8 skal lyde:

Reglene i *kapitlet* h er kan ikke fravikes ved avtale til skade for den reisende.

Før § 9 skal følgende overskrift tilføyes:

Kap. III. Annen skade på person og ting

§ 9 skal lyde:

Jernbanen plikter uten hensyn til skyld å erstatte annen personskade enn nevnt i § 3 som kjøringen volder. Var skadelidte på skadetidspunktet 15 år eller eldre, gjelder dette likevel bare når vedkommende befant seg

utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel da skaden inntraff.

Første ledd gjelder ikke for skader som rammer

- a) personer i motorvogner eller jernbanevogner, eller*
- b) ansatte ved jernbanen når skaden omfattes av lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring.*

§ 10 skal lyde:

Jernbanen plikter uten hensyn til skyld å erstatte tingskade som kjøringen volder utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel.

Første ledd gjelder ikke for skade på

- a) motorvogner, jernbanevogner eller gods i slike vogner, eller*
- b) dyr som går løse på jernbanens kjørevei.*

§ 11 skal lyde:

Bestemmelsene i § 9 og § 10 begrenser ikke den skadelidtes rett til erstatning på annet rettsgrunnlag.

Før § 12 skal følgende overskrift tilføyes:

Kap. IV. Fellesbestemmelser

§ 12 skal lyde:

Jernbanens ansvar kan settes ned eller falle bort i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1 når skadelidte har medvirket til skaden. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte bare kan legges lite til last.

Dersom det godtgjøres at en uavvendelig naturhending, sabotasjehandling, krigshandling eller liknende handling under væpnet konflikt eller opprør i betydelig grad har bidratt til skaden eller dennes omfang under forhold som er utenfor jernbanens kontroll, kan dennes ansvar settes ned forholdsmessig, idet man særlig legger vekt på den innflytelse jernbanen har hatt på skaden og dens omfang.

Ny § 13 skal lyde:

Jernbanen svarer for skade som er voldt i tjenesten av noen som er ansatt hos jernbanen eller som den nytter til befordringen.

Ny § 14 skal lyde:

Reglene om jernbanens innsigelser og om grensen for ansvar gjelder tilsvarende når erstatningskrav gjøres gjeldende mot noen på jernbanens side (jf. § 13) og kravet kunne vært grunnet på denne loven.

Nåværende § 12 blir ny § 15.

II.

Loven trer i kraft straks. Loven gjelder bare for skader som blir voldt etter at den har trådt i kraft.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet bifaltes enstemmig.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

S a k n r . 4

Referat

1. (71) Lagtingets presidentskap melder at Lagtinget har antatt Odelstingets vedtak til
 1. lov om endringer i postloven (Besl. O. nr. 51 (1998-99))
 2. lov om endringer i lov av 23. juni 1995 nr. 39 om telekommunikasjon (telelov) og i enkelte andre lover (Besl. O. nr. 52 (1998-99))
 3. lov om endring i lov av 8. juni 1984 nr. 51 om havner og farvann m.v. (Besl. O. nr. 53 (1998-99))
 - og at lovvedtakene er sendt Kongen.
 2. (72) Statsministerens kontor melder at
 1. lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) (Besl. O. nr. 45 (1998-99))
 2. lov om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven) (Besl. O. nr. 43 (1998-99))
 3. lov om endring i lov av 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvognør gjer (bilansvarslova) (Besl. O. nr. 42 (1998-99))
 4. lov om husleieavtaler (husleieloven) (Besl. O. nr. 48 (1998-99))
 - er sanksjonert under 26. mars 1999
- Enst.: Nr. 1 og 2 vedlegges protokollen.
 3. (73) Lov om endringer i lov av 11. juni 1976 nr. 79 om kontroll med produkter og forbrukertjenester (produktkontrollloven) (Ot.prp. nr. 42 (1998-99))
 - Enst.: Sendes energi- og miljøkomiteen.
 4. (74) Forslag fra stortingsrepresentantene Per Sandberg, Per Roar Bredvold og Siv Jensen om lov om endringer i lov av 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova). (Endring av kap. 5 og 6 – Begge foreldre gis lik rett til samvær/foreldreansvar for sine barn) (Dokument nr. 8:44 (1998-99))
 - Enst.: Sendes familie-, kultur- og administrasjonskomiteen.
 5. (75) Lov om endringer i regnskapsloven m.v. (Ot.prp. nr. 43 (1998-99))
 6. (76) Lov om omdanning av Noregs Kommunalbank til aksjeselskap (Ot.prp. nr. 44 (1998-99))
 7. (77) Lov om endringer i lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (selveiende institusjoners adgang til å danne finanskonsern m.v. (Ot.prp. nr. 45 (1998-99))
 8. (78) Lov om foretakspensjon (Ot.prp. nr. 47 (1998-99))
 - Enst.: Nr. 5-8 sendes finanskomiteen.
 9. (79) Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) (Ot.prp. nr. 41 (1998-99))
 - Enst.: Sendes justiskomiteen.
 10. (80) Lov om endringer i folketrygdloven og i enkelte andre lover (Samleproposisjon – forenkling og klargjøring) (Ot.prp. nr. 46 (1998-99))
 - Enst.: Sendes sosialkomiteen.

Møtet hevet kl. 15.55.
